

För ett feministiskt Stockholm

Politik för Stockholms stad

Feministiskt initiativ Stockholm 2017

För ett feministiskt Stockholm
Politik för Stockholms stad
Feministiskt initiativ Stockholm
Reviderat vid medlemsmöte 14 maj 2017

Innehållsförteckning

För ett feministiskt Stockholm.....	3
Att färdas väl genom livet	3
A. Medborgardemokrati	4
Delaktighet och påverkan	4
Tillgänglighet och öppenhet.....	5
B. Antirasistisk politik	6
C. Nationella minoriteter och urfolk	7
Frihet från rasism och diskriminering	7
Delaktighet och inflytande.....	7
Lika tillgång till välfärden	8
D. Migrationspolitik och flyktingmottagande.....	9
Papperslösas villkor	9
Flyktingmottagande	9
Ensamkommande barn och unga	10
E. Segregation	12
F. Arbetsmarknad.....	13
Lön och anställningsvillkor	13
Arbetslöshet	13
Ungdomsarbetslöshet	14
Likabehandlingsarbete	15
G. Staden som arbetsgivare	16
H. Offentlig upphandling	18
I. Utbildning.....	20
En förskola och skola för alla.....	20
Nyanlända elever	21
Elever med behov av särskilt stöd	21
Diskriminering, trakasserier och våld.....	21
Kunskap för jämlikhet.....	22
Hållbara skolor, tillgänglighet och kunskap för miljön	22
Pedagogisk utveckling	23
Förskola.....	24
Grundskola, förskoleklass och fritidshem	24
Gymnasium.....	25
Vuxenutbildning och SFI	25
J. Ungas fritid och hälsa.....	27
Fritidsgårdar och ungdomsgårdar	27
Idrott.....	28
K. Äldre invånare	30
Äldreomsorg	30
Anhöriga	32
L. Funktionsnedsättning och funktionshinder	33
Boende	33
Kommunikationer	34
Utbildning.....	34
Arbete.....	34

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter	35
Särskilt stöd, service och hjälpmedel	35
Socialpsykiatri.....	36
Boendestöd och boende	36
Sysselsättning	37
M. Kvinnofrid, mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, våld och förtryck i namn av heder	38
Kvinno- och tjejjourers roll och stadens ansvar.....	38
Särskilt utsatta personer.....	39
Våldtäkt och sexuella övergrepp.....	39
Prostitution och människohandel	40
Maskulinitet och våld.....	41
Våld och förtryck i namn av heder	41
N. Missbruk	42
Unga i missbruk.....	43
O. Utsatta barn och ungdomar	44
Barn och unga i hemlöshet.....	44
Barn och unga utsatta för våld	45
P. Stadsplanering.....	46
En levande stad.....	46
En öppen stad.....	47
En trygg stad.....	47
En grön stad.....	48
En stad för barn	48
Q. Trafik.....	50
Cyklism och gångtrafik	51
R. Bostäder.....	52
Rätten till bostad	52
Boendeformer.....	53
Bostadsförmedling och förturer	54
Markpolitik	54
S. Djurrätt	56
T. Kultur.....	57
Feministiskt initiativs övergripande kulturpolitiska mål i Stockholms stad	57
U. Miljö och klimat	58
Klimaträttvisa	58
Maten	58
Maskinerna, bilar och transporter.....	59
Grönytor och stadsodling ska komma närmare	60
Avfall och skräp – en resurs	60

För ett feministiskt Stockholm

Feministiskt initiativ har en vision för ett jämställt och jämlikt Stockholm. Vi vill se en stad där invånarnas behov går först, ett samhälle där service, mataffärer, förskola och skola, bibliotek, grönområden, vårdcentral, kultur och föreningsliv finns nära. Förutsättningen är en stark demokrati där politiken förankras hos invånarna genom medborgardialog. Vi vill se ett Stockholm där kulturen är öppen och tillgänglig för alla – genom kulturens olika uttrycksformer får vi möjlighet att utvecklas till demokratiska invånare.

Feministiskt initiativ tillför politiken en saknad dimension. Vi problematiserar och utmanar maktordningar, för att göra tydligt hur de skapas och hur de samverkar. Målet för den feministiska politiken är ett samhälle där alla människor kan utveckla sin fulla potential i ett jämlikt samspel med andra, oberoende av kön, könsidentitet och könsuttryck, ålder, funktionalitet, sexualitet, trosuppfattning, hudfärg, etnicitet eller medborgarskap. För att uppnå det målet måste vi sätta antidiskriminering i fokus för det politiska arbetet. Alla människors möjligheter att delta i samhällslivet utan att diskrimineras måste värnas och stärkas.

Att färdas väl genom livet

Feministiskt initiativ vill ha en stad där välfärden är allas angelägenhet, där politiken tar ansvar för och garanterar att alla invånare i Stockholm kan leva ett bra liv. Alla ska ha någonstans att bo, en inkomst att försörja sig på och tillgång till bra hälso- och sjukvård. Skolan ska garantera att alla barn får rätt till god utbildning. Alla typer av diskriminering, inom samhällets alla sfärer, måste motarbetas. Vi vill bygga Stockholm på delaktighet och solidaritet och verka för en stark offentlig sektor för att garantera social och ekonomisk rättvisa, som motkraft mot marknadslösningar och kommersialisering som exkluderar svaga och diskriminerade grupper.

I en feministisk stad anpassas skatterna efter välfärden, inte välfärden efter skatterna. Budgeten är ett effektivt verktyg för att skapa en mer rättvis och solidarisk politik och det feministiska perspektivet ska vara grunden i alla ekonomiska beslut. För att minska klyftorna, bryta segregationen och stoppa diskrimineringen måste staden styra över sina verksamheter och säga nej till vinster i välfärden.

1. Fi verkar för upprättandet av en kommitté som ska arbeta med frågor som rör mänskliga rättigheter och hur de efterlevs och stärks i kommunen.
2. Fi verkar för att alla kommunala budgetar föregås av en jämställdhetsanalys (så kallad gender budgeting) och innehåller metoder för att följa upp resursfördelningen.
3. Fi verkar för att Stockholms stad beställer diskrimineringskontroller, så kallade *situation testings*, för att undersöka förekomsten av diskriminering från staden som arbetsgivare och servicegivare.

A. Medborgardemokrati

Feministiskt initiativ anser att en viktig del av den kommunala demokratin är medborgarperspektivet, vilket bland annat innebär att kommunfullmäktiges sammansättning ska vara representativ för hur staden ser ut och att politiken kommer närmare invånarna. Den första punkten måste de olika partierna arbeta för, medan den andra är en uppgift för staden.

Stockholm är en folkrik kommun, där människor med många skiftande bakgrunder och förutsättningar lever. Det är samtidigt en stad där politiken utgår från tydliga medelklass- och vithetsperspektiv, där innerstadens intressen sätts framför de övriga stadsdelarnas, där den som äger sitt boende prioriteras framför den som är och vill vara hyresgäst. Och det gäller oavsett vilken majoritet som styr kommunfullmäktige.

Ett steg mot ett större invånarinflytande är direktval till stadsdelsnämnderna. Det innebär att mandatet i varje stadsdelsnämnd fördelas utifrån valresultatet i just den stadsdelen, inte utifrån staden som helhet. På så sätt flyttas de potentiella motsättningarna mellan stad och stadsdel till politikens arena, i stället för att som nu hamna mellan invånare och styrande. I väntan på den möjligheten måste invånarnas politiska engagemang stärkas och staden försäkra sig om att invånarnas perspektiv alltid kommer in tidigt i beslutsprocesserna.

1. Fi verkar för direktvalda stadsdelsnämnder.
2. Fi verkar för att öka det politiska engagemanget hos invånarna.
3. Fi verkar för att Stockholm ska vara pilotkommun för att rösträtt från 16 års ålder genomförs i Stockholms stad.
4. Fi verkar för att staden tar till vara på det politiska engagemang som i dag finns hos invånarna.
5. Fi verkar för att alla politiska beslut, via dialog, förankras hos invånarna som frågan berör.
6. Fi verkar för att det tar max sex månader att bereda ärenden för beslut.

Delaktighet och påverkan

För en stark kommunal demokrati måste invånarna vara delaktiga i stadens utveckling, oavsett om det sker genom engagemang i ett politiskt parti, i en organisation eller som privatperson. Staden måste stödja dem som redan är engagerade, genom regelbunden dialog, men också ge goda förutsättningar för alla invånare att börja engagera sig och vara delaktiga. Ju fler som är aktiva, desto fler perspektiv syns på den politiska dagordningen.

I dag skiljer sig förutsättningarna för delaktighet i den lokala politiken mellan olika grupper. Därför måste staden både lyfta och förstärka de verktyg som redan finns, som medborgarförslag, och hitta nya sätt för att öka delaktigheten. Ett sätt är att skapa ett dialogforum på nätet där invånarna kan chatta med sin lokala politiker minst fyra gånger per år; politikerna ska sedan ta med sig invånarnas åsikter till sina partier och den nämnd som berörs. Ett annat sätt är att regelbundet undersöka hur invånarna ser på sina möjligheter till påverkan och kontakt med politiker. En mycket viktig del i demokratiarbetet är att det finns mötesplatser där invånarna kan samlas utan kostnader. De annars utmärkta Folkets hus drivs ofta av fristående föreningar som tar ut en avgift. Därför måste staden se till att det finns avgiftsfria mötesplatser (se även kapitlet om Stadsplanering).

I Stockholm finns lokala ungdomsråd för att unga mellan 14 och 17 år ska kunna påverka och ha inflytande över de politiska beslut som fattas i deras stadsdelsförvaltning. För att förbättra kommunikationen mellan politiker och ungdomar ännu mer och öka intresset för den lokala politiken bland ungdomar vill Feministiskt initiativ att det ska upprättas ett ungdomsfullmäktige, vars arbetssätt och organisationsform ska spegla kommunfullmäktige. Ungdomsfullmäktige ska behandla frågor som berör ungdomar, och alla ungdomar i

kommunen ska kunna lämna in motioner till ungdomsfullmäktige. De ska själva välja vilka frågor de vill lyfta i fullmäktige för att sedan vidarebefordra sina beslut till stadens politiker. Får ungdomsfullmäktige in motioner som inte berör ungdomsfrågor ska de lämna sina åsikter i frågan och skicka vidare till kommunfullmäktige.

7. Fi verkar för att lyfta och stärka användandet av medborgarförslag, bland annat genom att hänvisa till och förtydliga funktionen på stadens hemsida.
8. Fi verkar att alla invånare i stadsdelen, oavsett ålder, ska få lägga medborgarförslag.
9. Fi verkar för att upprätta ett dialogforum där politiker och invånare möts.
10. Fi verkar för att staden årligen genomför undersökningar av hur invånarna uppfattar sina möjligheter att påverka och ha kontakt med politikerna.
11. Fi verkar för att öka antalet mötesplatser för invånarna och organisationer, och se till att det finns avgiftsfria lokaler att disponera.
12. Fi verkar för att det ska upprättas ett ungdomsfullmäktige med ledamöter från alla stadsdelar.
13. Fi verkar för att föreningsstödet fördelas på ett transparent och demokratiskt sätt.
14. Fi verkar för att föreningsstödet fördelas jämställt.
15. Fi verkar för att lokala föreningar prioriteras i fördelningen av föreningsstöd på lokal nivå.

Tillgänglighet och öppenhet

För att förtroendet för politiken ska öka krävs det att kommunfullmäktige kommunicerar med stadens invånare på ett öppet och tydligt sätt. Därför måste stadens hemsida vara enklare att hitta på och lättare att läsa för alla. Staden bör både öka medborgarkontorens antal och stärka verksamheten på de som redan finns. På medborgarkontoren ska det finnas information och service som rör alla stadens ansvarsområden och myndigheter, och det ska finnas tolk och gratis ekonomisk och juridisk rådgivning.

Det ska vara enkelt att ta del i kommunfullmäktiges sammanträden och på så sätt kunna följa fullmäktiges beslut. Det gäller inte bara att tillgängligheten i Stadshuset måste vara god; det ska vara lätt för alla invånare att hitta dagordningar och protokoll, och att följa de sändningar av sammanträden som görs. En god början vore att ordna tydliga länkar till dem på webbplatsens förstasida.

16. Fi verkar för att Stockholm stads hemsida finns på alla språk som finns representerade hos de röstberättigade i kommunen.
17. Fi verkar för att Stockholm stads hemsida finns som lättläst version på alla språk som finns representerade hos de röstberättigade i kommunen.
18. Fi verkar för att öka antalet medborgarkontor och utvidga deras verksamhet.
19. Fi verkar för att Stockholms stad inrättar medborgarkontor också på internet.
20. Fi verkar för att kommunfullmäktiges sammanträden sänds på lokal-tv.
21. Fi verkar för att kommunfullmäktiges sammanträden som sänds på webb-tv och lokal-tv ska teckentolkas.
22. Fi verkar för att sändningarna från kommunfullmäktiges sammanträden sparas och görs tillgängliga på Stockholms stads hemsida.

B. Antirasistisk politik

Rasism är föreställningen om att människor har inneboende olikheter baserade på ras eller etnicitet, och utifrån de olikheterna skapas en hierarkisk ordning där det som uppfattas som vitt, svenskt och västerländskt värderas högst. I Sverige handlar det om att människor som inte passar in i den vita, svenska normen blir systematiskt placerade i en underordnad position. Det drabbar nationella minoriteter, migranter och rasifierade personer, på olika sätt. Vi kan se att rasistiska strukturer påverkar människors materiella villkor, trygghet, delaktighet, inflytande och tillgång till makt på många olika områden.

I dag tar rasismen allt oftare avstamp ur påstådda kulturella skillnader snarare än den tidigare föreställningen om biologiska olikheter mellan folkgrupper. Den kulturrasism som då uppstår bygger på föreställningar om att "kultur" kan användas för att förklara skillnader i egenskaper, förmågor och färdigheter bland människor. Viktigt är att uppmärksamma att rasistiska strukturer och könsstrukturer förstärker och upprätthåller varandra. Det innebär att många kvinnor och transpersoner upplever könsförtryck genom rasistiska konstruktioner av kön.

En vanlig föreställning om rasism i Sverige är att det är ett litet problem som antingen har med oskyldiga fördomar eller med högerextremister att göra. Det är ett farligt synsätt som förminskar rasismen i Sverige. Rasism måste ses som ett strukturellt problem: det går rakt igenom hela samhället och alla oss som lever i det. För att få bukt med rasismen krävs det omfattande politiska åtgärder och en antirasistisk analys av varje politikområde.

1. Fi verkar för att föra in feministiska, antirasistiska perspektiv i den kommunalpolitiska debatten och arbetet så att de perspektiven genomsyrar varje del av politiken.
2. Fi verkar för att rasism, fientlighet och diskriminering aktivt ska motarbetas.
3. Fi verkar för upprättandet av en kommitté som ska arbeta med frågor som rör mänskliga rättigheter och hur de efterlevs och stärks i kommunen.
4. Fi verkar för att utbildning och verksamhet i förskola, skola och fritidshem ska utgå från perspektiv som könsmakt och genus, funktionalitet, hbtq och antirasism, och genomsyras av normkritisk pedagogik.
5. Fi verkar för att höja kompetensen inom perspektiv som könsmakt och genus, funktionalitet, ålder, klass, hbtq och antirasism hos dem som arbetar med stadsplanering och bostadsproduktion.
6. Fi verkar för att Stockholms stad beställer diskrimineringskontroller, så kallade *situation testings*, för att undersöka förekomsten av diskriminering från staden som arbetsgivare och servicegivare.

C. Nationella minoriteter och urfolk

I Sverige finns fem nationella minoritetsspråk och fem erkända nationella minoriteter; romer, sverigefinnar, tornedalingar, judar och samer. Samer är dessutom ett urfolk med förstärkt folkrättsligt skydd. Feministiskt initiativ ser arbetet för nationella minoriteters och urfolks rättigheter som en självklar del av arbetet med mänskliga rättigheter. Kommunen har ett stort ansvar i arbetet för att säkra rätten till språket, kulturen och identiteten. Vi ser ett behov av både generella satsningar som täcker in samtliga nationella minoriteter men också riktade satsningar, då behoven skiljer sig åt.

1. Fi verkar för att höja kunskapen om minoritetslagstiftningen, Europarådets ramkonvention till skydd för nationella minoriteter samt europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk i stadens verksamheter.
2. Fi verkar för att höja kunskapen om nationella minoriteters och urfolks rättigheter bland stadens invånare.
3. Fi verkar för att höja minoritetsspråkens ställning och att språkkompetens i de nationella minoritetsspråken anses meriterande i rekrytering till stadens verksamheter.
4. Fi verkar för att stadens arbete för jämställdhet och frihet från våld ska omfatta nationella minoriteter på samma villkor som majoritetsbefolkningen.

Frihet från rasism och diskriminering

Sverige har en lång historia av rasism mot landets minoriteter som bland annat tagit sig uttryck i tvångsassimilering, tvångsflyttningar, tvångssteriliseringar, omhändertaganden av barn och förbud mot att tala det egna språket. Den historien har satt djupa sår som också präglar vår nutid. Föreställningar från rasbiologins tid lever vidare samtidigt som kunskapen om de systematiska övergrepp svenska staten gjort sig skyldig till lyser med sin frånvaro i de flesta läromedel. Feministiskt initiativ ser ökad kunskap om Sveriges rasistiska historia och kunskap om samers, romers, judars, tornedalingars och sverigefinnars egen historia som en grundbult i arbetet för nationella minoriteters rättigheter. Vi vill också se en ökad kunskap om hur rasism, antisemitism, antiziganism och diskriminering tar sig uttryck idag och hur de ska motverkas.

5. Fi verkar för att staden arbetar förebyggande mot hatbrott, antisemitism och antiziganism.
6. Fi verkar för att förskola, förskoleklass och skola intensifierar sitt arbete med att främja de nationella minoriteternas lika rättigheter och möjligheter samt frihet från diskriminering.
7. Fi verkar för att utveckla stadens arbete med romska brobyggare till fler förvaltningar för att överbrygga förtroendeglapp mot myndigheter.

Fi verkar för sakliga och transparenta kriterier i fastighetsägares uthyrningsprinciper för att öka förtroendet och minska utrymme för diskriminering.

Delaktighet och inflytande

Nationella minoriteter måste göras delaktiga och få inflytande i större utsträckning än idag. Det är viktigt att rätten till samråd med staden säkras och håller god standard. Feministiskt initiativ ser också ett behov av att arbeta uppsökande för att i högre utsträckning låta barn och unga från nationella minoriteter komma till tals, då de sällan finns representerade i de traditionella föreningarna. Vi vill också att nationella minoriteter får en mer framträdande roll och synlighet i det offentliga rummet genom bland annat flaggning, skyltning, monument och egna kulturinstitutioner.

C. Nationella minoriteter och urfolk

8. Fi verkar för att de nationella minoriteternas kunskaper, synpunkter och önskemål tas tillvara i större utsträckning i staden.
9. Fi verkar för att staden arbetar med uppsökande samrådsformer för att nå barn och unga från de nationella minoriteterna.
10. Fi verkar för att det finns information på samtliga minoritetsspråk om de nationella minoriteternas rättigheter på stadens medborgarkontor och bibliotek.
11. Fi verkar för att de nationella minoriteterna får större utrymme i det offentliga rummet genom bland annat flerspråkig skyltning.
12. Fi verkar för att staden flaggar för alla de nationella minoriteter som vill uppmärksamma sin dag.
13. Fi verkar för ett romskt och ett samiskt kulturcenter.
14. Fi verkar för fler mötesplatser för nationella minoriteter generellt och barn och kvinnor i synnerhet.

Lika tillgång till välfärden

Att få växa upp med en stark självkänsla och att få åldras med värdighet måste vara möjligt för alla. Nationella minoriteter har alltför länge tvingats dölja sin identitet, blivit hindrade att tala sitt språk, utöva sin kultur eller sin religion i sitt möte med samhällets institutioner. Idag finns ett starkt skydd för de nationella minoriteter som omfattas av ett förvaltningsområde som Stockholm ingår i. Det ger förstärkt rätt till förskola, äldreomsorg och myndighetskontakter på sitt språk. Vi vill utöka denna rätt till att omfatta alla nationella minoriteter. Vi vill också höja kunskapen om nationella minoriteters rättigheter i stadens verksamheter.

15. Fi verkar för att främja utbildning, äldreomsorg och myndighetskontakter på samtliga nationella minoritetsspråk.
16. Fi verkar för att Stockholm förutom finskt även blir förvaltningsområde för samiska och meänkieli.
17. Fi verkar för att personal inom äldreomsorgen får kunskaper om och tar hänsyn till kulturella önskemål från nationella minoriteter.
18. Fi verkar för att elevhälsan tar en större roll när det gäller hälsofrämjande och förebyggande arbete riktat till barn och unga från nationella minoriteter.
19. Fi verkar för att lärare och rektorer får fortbildning om nationella minoriteters kultur, språk, religion och historia.
20. Fi verkar för att främja användandet av läromedel som lyfter de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia.
21. Fi verkar för att förbättra informationen om hur en överklagar beslut på de nationella minoritetsspråken.
22. Fi verkar för att biståndshandläggare fortbildas i nationella minoriteters rättigheter, antirasism och normkritik.

D. Migrationspolitik och flyktingmottagande

Feministiskt initiativ har en vision om en fri värld som inte begränsas av skarpa gränser och höga uteslutande murar. Gränser skapar ett "vi och dom" och utgör själva grunden för rasismen. I stället vill vi bygga en värld efter principen att jorden tillhör oss alla, och så länge världen är uppdelad och präglad av orättvisor ska det vara varje människas rätt att söka skydd och ett värdigare liv i ett annat land. Vi vill att Sverige och Stockholm tar emot fler flyktingar.

1. Fi verkar för att Stockholm blir en fristad för papperslösa.
2. Fi verkar för att staden ökar flyktingmottagandet.

Papperslösas villkor

Den migrationspolitik som förs i dag är restriktiv och diskriminerande, och till följd av den lever många människor som papperslösa i Sverige, utan tillgång till de mest grundläggande mänskliga rättigheter. Deras situation orsakas av nationell politik men måste förbättras genom kommunala insatser. Papperslösa som befinner sig i Stockholm ska ha samma rättighet till skolgång, äldreomsorg och sjukvård som alla andra invånare.

Feministiskt initiativ vill ha ett öppet och jämlikt Stockholm, där alla kan känna sig trygga och delaktiga, oavsett medborgarskap, och där ingen förföljs och utvisas. Valfärden ska vara till för alla som lever i staden.

3. Fi verkar för att säkerställa tillgången till skola (förskola, grundskola, gymnasium, särskola), äldreomsorg och sjukvård för papperslösa på samma villkor som alla andra bosatta i Stockholm.
4. Fi verkar för att det inte är möjligt att söka i skola, vård och omsorg för att omhänderta någon.
5. Fi verkar för att stadens ansvar för alla invånare även ska gälla papperslösa och EU-migranter, i synnerhet boende och försörjning.

Flyktingmottagande

Staden har ett ansvar för de flyktingar som kommer hit, genom både att ta väl hand om dem på mottagningsenheten och att göra tiden där så kort som möjligt. De nyanlända måste få snabb hjälp med ett eget boende, undervisning i svenska, information om svenska samhällsförhållanden och stöd för att ta sig ut i arbetslivet. Alla ska själva få välja var de vill bo och arbeta. Många som kommer till Sverige har lämnat en situation i hemlandet som gjort att hälsan, både den psykiska och den fysiska, tagit stryk, och därför måste det också finnas ett starkt fokus på hälsofrågor.

Det kan finnas stora skillnader mellan de förhållanden som olika individer levt under eller situationer de utsatts för. Samtidigt är det nödvändigt att inte möta de nyanlända med fördomar och förutfattade meningar. Därför måste medvetenheten om frågor som genus, hbtq och antirasism vara hög bland alla de yrkeskategorier som arbetar med flyktingar. Den som möter flyktingar ska inte låta patriarkala och rasistiska uppfattningar färga den individuella kartläggningen. För att kunna ge bästa möjliga råd om utbildningsbehov och egen försörjning till den nyanlända måste man ta tidigare utbildningar, arbetserfarenheter och erfarenheter av obetalt arbete med i beräkningen. Om det krävs kompletterande utbildning för att personen ska kunna få ett passande arbete, ska det erbjudas.

D. Migrationspolitik och flyktingmottagande

Många som varit på flykt under en längre tid eller kommer från ett fattigt eller krigsdrabbat område har fått betala med sin hälsa. Därför måste alla flyktingars hälsotillstånd utredas så snart de kommer till Stockholm, och dokumenteras i ett hälsodokument. Dokumentet kan sedan användas som ett underlag och intyg i kontakterna med myndigheter, för att det ska vara lätt att hitta en lämplig sysselsättning och undvika arbeten eller praktikplatser som kan förvärra eventuella skador. Hela familjens hälsotillstånd ska tas i beaktande.

Det är viktigt att de som utsatts för våld och övergrepp synliggörs och får hjälp att bearbeta det de varit med om. Därför måste det finnas personal på alla mottagningsenheter som har kunskap i att bemöta människor med svåra trauman och sedan slussa dem vidare för vidare stöd. Kunskaperna måste innefatta normkritiska och antirasistiska perspektiv.

För att kunna leva i Stockholm på lika villkor måste det vara enkelt att tillgodogöra sig den information som staden ger. Standardiserade brev ska översättas och de som inte kan läsa ska bli informerade om vart de ska vända sig för att få hjälp. Alla förvaltningar ska också ha anställda auktoriserade tolkar på de största språken. Vid anställning ska de gå en utbildning i genus, antirasism, funktionalitet och hbtq-frågor.

6. Fi verkar för att ingen ska behöva vistas längre än sex månader på en mottagningsenhet.
7. Fi verkar för att nyanlända flyktingar och asylsökande ska ha rätt till bostad och svenskundervisning samt få information om svenska samhällsförhållanden och arbetsliv.
8. Fi verkar för att nyanlända kvinnor som bor i EBO (eget boende) får samma resurser avseende samhällsinformation och stöd som de som bor i stadens egna boenden.
9. Fi verkar för att uppsökande arbete riktas särskilt mot nyanlända kvinnor.
10. Fi verkar för att varje mottagningsenhet ska ha en plan för att stärka de boendes psykosociala och fysiska hälsa.
11. Fi verkar för att nyanlända själva ska få välja var de ska etablera sig.
12. Fi verkar för att resurser och insatser till flyktingar stärks och fördelas rättvist mellan människor enligt diskrimineringslagen.
13. Fi verkar för obligatoriska kurser i perspektiv som könsmakt och genus, hbtq, funktionalitet och antirasism för alla yrkeskategorier som arbetar med flyktingar.
14. Fi verkar för att flykting- och försörjningsstödhandläggares individuella kartläggning av nyanlända flyktingar inte färgas av förutbestämda patriarkala eller rasistiska uppfattningar.
15. Tidigare utbildningar, arbetserfarenheter och erfarenheter av obetalt arbete från andra länder ska kartläggas för att ge bästa möjliga råd och stöd utifrån individens förutsättningar och behov.
16. Fi verkar för att asylsökande som behöver kompletterande utbildning för att möjliggöra arbete ska erbjudas det.
17. Fi verkar för att nyanländas hälsotillstånd ska utredas för bättre förutsättningar för passande arbeten och praktikplatser.
18. Fi verkar för att asylsökande kvinnor ska synliggöras och få adekvat hjälp och stöd för att bearbeta eventuella erfarenheter av våld och övergrepp.
19. Fi verkar för att säkerställa att alla yrkeskategorier som arbetar med flyktingar och papperslösa personer har god kunskap om sekretessbestämmelser.
20. Fi verkar för att kommunen ska öka tillgängligheten för brev och information som skickas ut till nyanlända.
21. Fi verkar för att stadens alla förvaltningar har anställda auktoriserade tolkar på de största språken.

Ensamkommande barn och unga

Ensamkommande barn och unga är en grupp som är helt beroende av samhällets stöd för att få en bra start in i det svenska samhället. Stockholm har ett stort ansvar i att mottagandet av

ensamkommande gör så att det främjar social inkludering, möjlighet till utbildning och god hälsa. Vi ser att många ensamkommande barn drabbas hårt av den nuvarande asylpolitiken och att det krävs en stark kursändring för att ge barn och unga som flytt sina ursprungsländer en bra och rättvis start i Sverige.

22. Fi verkar för säkerställandet av professionella tolkar under hela asylprocessen
23. Fi verkar för att ensamkommande unga skall ges möjlighet att bo kvar på stadens boenden upp till 21 år även om staden inte får statlig ersättning
24. Fi verkar för att inga ensamkommande barn och unga flyttas mellan kommuner under pågående asylprocess om detta inte är till gagn för individen (den unge)
25. Fi verkar för att alla ensamkommande barn och unga skall ha rätt till skolgång även på gymnasienivå
26. Fi verkar för att unga som fått sin ålder uppskriven får behålla sin gode man fram till att beslutet vunnit laga kraft
27. Fi verkar för att boenden för ensamkommande barn har bemanning dygnet runt
28. Fi verkar för att personal på boenden för ensamkommande barn (och unga) har kompetens att ta hand om lättare psykisk ohälsa samt har grundläggande kompetens i suicidprevention.
29. Fi verkar för att staden tar ett tydligt ansvar för unga ensamkommande som vistas i riskmiljöer och säkerställer att de får ett tryggt boende och sysselsättning.

E. Segregation

Vi lever i ett samhälle med stora socioekonomiska skillnader där fattigdomen, våldet och segregationen växer. Rasifierade personer, oavsett om de är nyanlända eller andra generationens invandrare drabbas av strukturell diskriminering och rasism. Det visar sig inte minst på bostadsmarknaden där barnfattigdomen, trångboddheten och arbetslösheten är som störst i miljonprogramsområdena med hög andel utrikesfödda. Samtidigt är valdeltagandet lågt i dessa områden, vilket leder till att boende i miljonprogramsområden inte finns representerade där de politiska besluten fattas. Makt och inflytande är istället koncentrerat till resursstarka områden med hög andel vit majoritetsbefolkning.

Antirasistisk och feministisk politik minskar segregationen och förbättrar levnadsvillkoren i socioekonomiskt utsatta områden. Men i takt med att fattigdomen och segregationen växer ökar behovet av nya åtgärder för att möta aktuella och framtida utmaningar. Dessa åtgärder måste växa fram i nära dialog med socialt och ekonomiskt marginaliserade grupper i miljonprogramsområdena.

1. Fi verkar för ökade resurser till hjälp och stödverksamhet som utformas efter de behov och önskemål som finns.
2. Fi verkar för att ekonomiskt utsatta barnfamiljer får extra ekonomiskt stöd under sommarmånaderna.
3. Fi verkar för att alla ungdomar i socioekonomiskt utsatta områden blir erbjudna sommarjobb.
4. Fi verkar för fler praktikplatser för unga vuxna i åldrarna 19–29 i socioekonomiskt utsatta områden.
5. Fi verkar för att barn och unga vuxna som bevittnat våld i gatumiljö bli säkerställda samtalsstöd.
6. Fi verkar för att stärka avhoppverksamhet från organiserad brottslighet.
7. Fi verkar för att fritidsaktiviteter finns i anslutning till skolan.
8. Fi verkar för gratis simskola.
9. Fi verkar för att stärka skolans antidiskrimineringsarbete och höja elevernas kunskap om sina rättigheter.
10. Fi verkar för att stärka föräldrar i utsatta områden genom föräldrautbildningar, studiecirkel och gruppverksamhet.
11. Fi verkar för att demokratiska, jämlika samtal med marginaliserade grupper bidrar till att forma åtgärder för att hantera och motverka segregation och fattigdom.

F. Arbetsmarknad

I ett välfärdssamhälle ska människors integritet inte vara beroende av deras position på arbetsmarknaden. I dag har vi en utveckling som gör att allt fler kommer att uppleva perioder utan lönearbete. Det är därför viktigt att människor kan använda den tiden på ett konstruktivt sätt för att vidga sina perspektiv och stimulera en positiv utveckling.

Studier visar att arbetslöshetssystemet är lika kostnadskrävande som att skapa reguljära arbeten och de nya, mer omfattande, regler som införts utgör ett slöseri med mänskliga och ekonomiska resurser. Arbetslöshet har blivit en marknad som omsätter gigantiska summor på administration och befolkas av privata förmedlingar och coacher som bjuds in för att upprätthålla arbetslinjen. Feministiskt initiativ anser att det är ett förkastligt system, som sätter entreprenörers profit framför de arbetssökandes möjligheter att finna arbete eller vidareutbildning.

Staten har huvudansvaret för arbetsmarknadspolitiken medan kommunen har en kompletterande roll. Två centrala aspekter av kommunens ansvar är dess roll som arbetsgivare och dess ansvar för arbetslösa, i synnerhet för dem som står utanför socialförsäkringssystemet och är hänvisade till socialtjänsten för sin försörjning.

Lön och anställningsvillkor

Otrygga anställningar som ofrivillig deltid drabbar i högre utsträckning kvinnor, i synnerhet de som faller utanför vithetsnormen, och påverkar både den aktuella ekonomiska situationen och, i förlängningen, pensionen. Feministiskt initiativ anser att fasta anställningar, så kallade tillsvidareanställningar, baserade på heltid, ska vara regel inom hela arbetsmarknaden. Staden kan visa vägen genom att erbjuda sina anställda sådana. Se vidare kapitlet Staden som arbetsgivare.

Eget företagande eller småföretagande är en form för yrkesutövning som rymmer betydligt fler män än kvinnor. Färre än en tredjedel av Sveriges företag drivs av kvinnor. Feministiskt initiativ vill se att företag baserade i Stockholm ägs i samma utsträckning av kvinnor som av män.

Arbetslöshet

Stockholms stad har sedan 2007 skickat arbetssökande med försörjningsstöd till Jobbtorg Stockholm där syftet har varit att coacha arbetssökande och hänvisa till arbetsfrämjande aktiviteter. En utvärdering av Jobbtorgs verksamhet fram till 2010 publicerades 2013 och visar på att majoriteten av de tillfrågade arbetssökande inte anser sig få relevant hjälp på Jobbtorg. Det gäller särskilt de utlandsfödda arbetssökande. De personer som anser att de står mycket långt från arbetsmarknaden och har små möjligheter att få arbete är också de som anser att Jobbtorg inte ger dem någon större hjälp med det. Bristande samarbete mellan olika instanser och myndigheter drabbar den enskilde arbetssökande och gör det svårare att komma in på arbetsmarknaden. Staden måste utvärdera och följa upp Jobbtorgens verksamhet.

En viktig fråga är att uppmärksamma och motverka den strukturella rasism som gör att utomeuropeiskt födda personer diskrimineras på arbetsmarknaden. Staden bör uppmärksamma tendenser till diskriminering i dialog med företag dit arbetssökande anvisas på praktikplatser. För att diskriminering ska uppmärksammas och motverkas bör arbetssökande få utbildning i sina rättigheter på arbetsmarknaden såväl som om sina skyldigheter. Staden ska driva ett aktivt arbete för att motverka diskriminering.

1. Fi verkar för att den tidigare utvärderingen av Jobbtorg följs upp för att kartlägga de senaste årens förändringar.
2. Fi verkar för ett åtgärdsprogram som säkerställer att Jobbtorg Stockholm möter behoven hos de arbetsökande som står längst från arbetsmarknaden.
3. Fi verkar för att fler arbetsökande anvisas praktikplatser och utbildningar.
4. Fi verkar för ett bättre samarbete mellan olika instanser och myndigheter som arbetar med olika socialförsäkringar som ett delmål mot en samlad socialförsäkring.
5. Fi verkar för att ensamstående föräldrar med låg inkomst får möjlighet till ett offentligt finansierat omsorgsstöd.
6. Fi verkar för att arbetet med arbetslösa försörjningsstödmottagare utgår från ett perspektiv som inkluderar att ta hänsyn till faktorer som kön, klass, hbtq, etnicitet och funktionalitet.
7. Fi verkar för att arbetsökande som saknar kunskaper i svenska får möjlighet att först och främst öka sina svenska kunskaper innan de anvisas till arbetsökande.
8. Fi verkar för ett ökat samarbete mellan arbetsförmedlingen, socialtjänsten och SFI i syfte att öka möjligheten för utlandsfödda att lättare komma ut på arbetsmarknaden.
9. Fi verkar för att asylsökande som behöver kompletterande utbildning för att möjliggöra ett arbete ska erbjudas det.
10. Fi verkar för att arbetsökande får utbildning i sina rättigheter på arbetsmarknaden och kunskap om vart de vänder sig vid diskriminering eller annan felaktig behandling.

Ungdomsarbetslöshet

Ungdomsarbetslösheten i Stockholms stad ökar. Unga har svårt att komma in på arbetsmarknaden och är arbetslösa under långa perioder. Det gör det svårt att försörja sig och ta plats i samhället. Unga som inte har etablerat sig på arbetsmarknaden har inte heller kvalificerat sig till arbetslöshetsförsäkringen och blir då ekonomiskt beroende av föräldrar eller sociala myndigheter när de inte hittar ett arbete. Eftersom steget till heltidsarbete och fast anställning är ännu längre, är det också många ungdomar med arbete som inte uppfyller kraven för arbetslöshetsförsäkringen.

Ungdomar från särskilt utsatta grupper som saknar fullständig grundskole- och gymnasieutbildning och unga med utländsk bakgrund har svårast att komma in på arbetsmarknaden. För att motverka den utvecklingen krävs ett samarbete mellan skola och arbetsmarknad för att fånga upp ungdomar. Staden har ett ansvar för uppföljning av unga som inte går i gymnasiet.

Feministiskt initiativ ser att ett försenat inträde på arbetsmarknaden ökar segregationen och risken för att hamna utanför både arbetsmarknad och bostadsmarknad. Den som är arbetslös som ung löper också större risk att bli arbetslös längre fram i livet och har ökad risk för psykisk ohälsa.

11. Fi verkar för att alla insatser riktade till unga utanför arbetsmarknaden tar hänsyn till faktorer som kön, klass, hbtq, etnicitet och funktionalitet.
12. Fi verkar för att alla som arbetar med insatser riktade till unga utanför arbetsmarknaden har ett perspektiv som tar hänsyn till faktorer som kön, klass, hbtq, etnicitet och funktionalitet.
13. Fi verkar för att staden, med hjälp av lokala företag, ska kunna erbjuda kvalificerade praktikplatser till ungdomar upp till 25 år.
14. Fi verkar för att staden, i samarbete med skolor och lokala företag, ska kunna erbjuda sommarjobb till alla ungdomar upp till 21 år.
15. Fi verkar för att sommarjobb till ungdomar skapas i många olika sektorer för att bredda ungdomars erfarenheter och motverka en segregerad arbetsmarknad.
16. Fi verkar för ett mer utvecklat samarbete mellan skola, stad och arbetsmarknad för att få ungdomar upp till 21 år i sysselsättning.

17. Fi verkar för att det kommunala aktivitetsansvaret utökas till att även erbjuda insatser för ungdomar som inte försörjs av sina föräldrar men önskar hjälp till sysselsättning.
18. Fi verkar för att unga som faller inom ramen för det kommunala aktivitetsansvaret erbjuds SL-kort.
19. Fi verkar för att unga som gör praktik inom ramen för det kommunala aktivitetsansvaret får ersättning motsvarande CSN-bidrag.

Likabehandlingsarbete

Feministiskt initiativ strävar efter ett samhälle där människors känner sig fria och har makt att påverka sina liv och sina arbetsplatser. För att uppnå det behöver staden en trygg arbetsmarknad utan diskriminering, våld och hot. Frågan om diskriminering rör inte bara arbetsmiljön utan i högsta grad även rekrytering och anställning. Därför måste det finnas ett perspektiv som inkluderar hänsyn till kön, klass, hbtq, etnicitet och funktionalitet i alla delar av arbetslivet.

Staden bör genomföra en kommunomfattande kartläggning av anställdas i Stockholms stad upplevelser av diskriminering. Den kartläggningen ska sedan ligga till grund för en kommunal handlingsplan för Stockholm stads likabehandlingsarbete.

20. Fi verkar för att rekryteringsprocesser inom Stockholms stads verksamheter görs med utgångspunkt i antidiskriminering.
21. Fi verkar för att Stockholms stad utarbetar en handlingsplan för likabehandlingsarbete.

G. Staden som arbetsgivare

Stockholms stad är en stor arbetsgivare och därför är frågor som rör arbetsmarknaden, som lön, trygga arbetsvillkor och arbetstid, viktiga för staden och för att vi ska uppnå vårt mål om ett jämställt och jämlikt samhälle. För att det ska vara möjligt krävs en arbetsvärdering som kan jämföra arbetsuppgifter över gränserna för olika sektorer och över den stora könsbarriären på arbetsmarknaden. Ett av syftena med arbetsvärderingen är att höja lönerna inom kvinnodominerade sektorer, genom att det görs en lönekorrigerig utifrån resultatet av den.

För att skapa en stad där människor är fria att ordna sina liv som de vill måste arbetstiden förändras, genom att omvandla alla deltidstjänster till heltidstjänster och sänka normalarbetstiden till sex timmar. En sådan förändring skulle särskilt påverka kvinnors situation på arbetsmarknaden, genom färre sjukskrivningar och förbättrad hälsa på de områden där kvinnor dominerar som arbetskraft. För den enskilda leder förkortad arbetstid till mer fritid och ett mer aktivt socialt liv.

Även arbetsförhållandena måste förbättras, exempelvis genom att öka personaltätheten och ge möjlighet till friskvård och vidareutbildning. Möjligheten till medbestämmande och ett demokratiskt samtal på arbetsplatsen är av stor vikt.

Alla stadens anställda ska fortbildas om perspektiv som köns- och genusmakt, antirasism, funktionalitet och hbtq för att kunna möta varandra och stadens invånare på ett bra sätt. Särskilt viktigt är att alla arbetsledare på olika nivåer och personal på personalavdelningar har de kunskaperna; de motverkar diskriminering och leder till mer jämlika och inkluderande arbetsplatser.

1. Fi verkar för att alla arbetstagare i stadens verksamheter är direktanställda.
2. Fi verkar för att Stockholms stad varje år gör en lönekartläggning för att korrigera osakliga löneskillnader.
3. Fi verkar för att principen om lika lön för likvärdigt arbete ska gälla.
4. Fi verkar för att tillsvidareanställningar baserade på heltid ska vara regel i Stockholms stad.
5. Fi verkar för en övergång mot generell arbetstidsförkortning till 6 timmar per dag för anställda inom Stockholms stad.
6. Fi verkar för att deltidsarbetslösa i kommunens verksamhet som önskar heltid ska kompenseras lönemässigt upp till heltid, tills det finns en sådan tjänst tillgänglig.
7. Fi verkar för en ökad bemanning i den offentliga sektorn.
8. Fi verkar för en ökad satsning på åtgärder som förbättrar arbetsmiljön inom kommunens vård- och omsorgssektorer.
9. Fi verkar för att anställda inom Stockholms stad ska ha rätt till schemalagd, arbetsgivarsubventionerad friskvård under arbetstiden.
10. Fi verkar för att de åtgärder som det beslutas om efter genomgångna skyddsronder och arbetsmiljöenkäter ska följas upp kontinuerligt och avrapporteras till de politiska nämnderna.
11. Fi verkar för att förbättra arbetsmiljön och de anställdas inflytande genom att all personal inom kommunen utbildas i tekniker som främjar demokratiska arbetsplatsträffar (APT).
12. Fi verkar för att dokumentation av hur demokratin fungerar på arbetsplatsen redovisas i verksamhetsberättelsen.
13. Fi verkar för att det ska finnas tid för kvalitetsutvecklingsarbete på arbetstid.
14. Fi verkar för att stadens anställda fortbildas i hur man utgår från perspektiv som köns- och genusmakt, funktionalitet, hbtq och antirasism i arbetet.

G. Staden som arbetsgivare

15. Fi verkar för att rekryteringsprocessen till den offentliga sektorn ska vara utformad för att motverka all sorts diskriminering.
16. Fi verkar för att utbildning, meriter, och arbetserfarenheter från andra länder än Sverige ska tas till vara och ses som en resurs.
17. Fi verkar för att alla anställda inom Stockholms stad endast ska använda sig av porrfria hotell på tjänsteresa och i konferenssammanhang.
18. Fi verkar för att inrätta egen kommunal kompetens eller resurs för validering.

H. Offentlig upphandling

När staden anlitar entreprenörer eller leverantörer för sina offentliga verksamheter sker det genom att anbud tas in från aktörer på marknaden. Formerna för hur det ska gå till är strängt reglerade av EU, bland annat genom Amsterdamfördraget. I dag är kostnaden för tjänsten eller varan det kriterium som oftast är helt utslagsgivande, vilket innebär det som på kort sikt är ekonomiskt mest fördelaktigt. Hur budgivarna lyckas uppnå de låga kostnaderna behöver de inte redovisa. Det kan handla om att sänka de anställdas löner, försämra anställningsvillkoren, inte erbjuda heltid, inte erbjuda friskvård, försumma miljön och jämställdhetsarbetet och så vidare.

Feministiskt initiativ anser att kommunal upphandling måste ta hänsyn till mycket mer än kostnaden på varan och tjänsten – staden ska ställa samma krav på leverantörer och uppdragstagare som på sina egna verksamheter. Amsterdamfördraget gör det möjligt att ställa krav på utländska företag på en rad områden, som jämställdhet och miljö. Staden ska utveckla en feministisk och miljöetisk upphandlingspolicy som garanterar att bara miljövänlig och etiskt acceptabel produktion upphandlas. I det ingår miljö- och klimathänsyn, arbetsgivaransvar och jämställdhet. Leverantörer och uppdragstagare ska garantera goda anställningsförhållanden, såväl vad gäller löner som arbetsmiljö, såväl lokalt som globalt. Budgivare bör bifoga en jämställdhets- och mångfaldsplan vid upphandling, oavsett om det handlar om företag i eller utanför Sverige.

1. Fi verkar för att Stockholms stad tar fram en feministisk och miljöetisk upphandlingspolicy.
2. Fi verkar för att staden ställer samma krav på leverantörer och uppdragstagare som på sina egna verksamheter.
3. Fi verkar för att företag som kommunen anlitar har en antidiskrimineringspolicy som tar upp köns-, klass-, hbtq- och funktionalitetsperspektiv såväl som antirasistiskt perspektiv.
4. Fi verkar för att det bland upphandlingskraven ska ingå en antidiskrimineringsklausul som säkerställer att företaget sköter sina policyåtaganden.
5. Fi verkar för att en jämställdhets- och mångfaldsplan ska bifogas vid all form av upphandling.
6. Fi verkar för att företagen redogör för sina underleverantörer och möjliggör kontroll av dem för att försäkra att även de efterlever svensk diskrimineringslagstiftning eller Amsterdamfördragets krav på jämställdhet i arbetslivet.
7. Fi verkar för att miljökrav ställs i enlighet med Amsterdamfördraget.
8. Fi verkar för att Stockholms stad vid upphandlingar av varor tar hänsyn till de negativa miljöaspekter som långa fraktsträckor innebär och därmed stödjer en så lokal produktion som möjligt.
9. Fi verkar för att genom offentlig upphandling minska köttkonsumtionen inom stadens egen verksamhet.
10. Fi verkar för att genom offentlig upphandling öka användandet av ekologiskt producerade livsmedel inom stadens egen verksamhet.
11. Fi verkar för krav i gällande kollektivavtal ska gälla för upphandlade leverantörer och eventuella underleverantörer.
12. Fi verkar för att lönedumpning eller svarta pengar inte accepteras som ett konkurrensmedel. Budgivarna måste visa på hur de ska sänka kostnaderna i verksamheten utan att det drabbar arbetstagarnas löner.
13. Fi verkar för att kommunen ska prioritera uppdragsgivare som kan visa att de rekryterar ur ett normkritiskt perspektiv.

H. Offentlig upphandling

14. Fi verkar för att verksamheter vars inkomster överstiger kostnaderna ska behållas i offentlig regi så att vinsterna kan användas till kvalitetshöjning eller prissänkning.

I. Utbildning

En förskola och skola för alla

En stor och viktig del av arbetet för en inkluderande förskola och skola¹ är att säkerställa att alla får samma möjligheter, oavsett förutsättningar. Förskola och skola har en nyckelroll i en samhällsutveckling som har jämställdhet, jämlikhet och frihet från alla former av diskriminering som mål. Förskola och skola hör till välfärdsstatens kärnområde och ska ha ett kompensatoriskt uppdrag.

I Stockholms stad finns idag grundskolor där alla barn går ut skolan med godkända betyg och behörighet till gymnasiet, men det finns också skolor där upp till 70 procent av barnen, enligt skolverkets statistik, inte har behörighet till gymnasieskolan. Bostadssegregeringen bidrar till det ojämna utfallet och förskola och skola blir på detta sätt en bricka i ett system där socioekonomisk ojämlikhet och strukturell rasism tilltar snarare än minskar.

Dagens styr- och ersättningssystem som utgår från skolpengen och det fria skolvalet innebär att resurserna ofta inte riktas dit behoven finns. I Stockholms stad fördelas en mindre del av resurserna till skolan enligt en princip som syftar till att utjämna socioekonomiska skillnader. Men även denna del av pengarna följer med eleverna, vilket gör att så kallade frånvalsskolor inte kan räkna med att få dessa pengar på lång sikt. Det motverkar långsiktiga investeringar i exempelvis ökad personaltäthet. För att se till att det finns bra kommunala skolor med högkvalitativ utbildning i alla delar av Stockholms stad måste systemet för hur pengar fördelas förändras.

Feministiskt initiativ vill att staden tar sitt ansvar för att bryta segregering, öka jämlikheten och motverka den strukturella rasismen genom att se till att det finns bra kommunala förskolor och skolor för alla barn i Stockholms stad i deras närområde och att se till att de har resurser nog för att alla barn ska få det stöd de behöver och enligt skollagen har rätt till för att klara målen för skolan.

1. Fi verkar för att Stockholms stads fördelning av resurser inte bygger på principen om "skolpeng", utan sker enligt ett system som tar hänsyn till den enskilda skolans verksamhet och elevernas behov.
2. Fi verkar för att upptagningsområden för skolor ritas om för att skapa en så bred social sammansättning som möjligt.
3. Fi verkar för möjlighet till ett kommunalt veto vid etablering av nya friskolor, för att säkerställa kvaliteten och minska möjligheten till vinstuttag.
4. Fi verkar för förbud mot vinstutdelning inom alla verksamheter inom utbildningsområdet.
5. Fi verkar för att ökade krav och arbetsuppgifter på förskola och skola alltid ska gå hand i hand med ökade resurser.
6. Fi verkar för möjlighet till ett kommunalt veto vid etablering av nya friskolor, för att säkerställa kvaliteten och minska möjligheten till vinstuttag.

---

¹ Med förskola och skola åsyftas förskola, grundskola, särskola, förskoleklass och fritidshem, gymnasium, särskolegymnasium samt vuxenutbildning.

Nyanlända elever

Elever som nyligen kommit till Sverige har rätt till en bra utbildning. Att integrera dessa elever i förskola och skola innebär en rad utmaningar. För att de ska ha möjlighet att lära sig på bästa sätt behöver de undervisning på sitt eget språk *och* undervisning i svenska. Det är viktigt att nyanlända blir välkomnade i förskola och skola och att alla förskolor och skolor har en plan för hur de ska ta hand om dessa barn på bästa sätt. För att förskolorna och skolorna ska klara detta krävs också extra resurser: lokaler, tillgång till lärare med språkkunskaper och elevvård som har kapacitet och kunskap att hantera de specifika problem som kan följa med att fly från sitt land och komma till ett nytt land.

7. Fi verkar för att nyanlända tas emot på ett bra och adekvat sätt i förskola och skola.
8. Fi verkar för att nyanlända ska få undervisning i och på sitt eget språk samt i svenska.
9. Fi verkar för att förskolor och skolor får tillräckligt med resurser för att möta de behov som följer med mottagandet av nyanlända elever.
10. Fi verkar för att samtliga förskolor och skolor i Stockholm tar emot nyanlända elever.

Elever med behov av särskilt stöd

Alla elever har rätt att känna sig välkomna i den skola de väljer. Det ska inte vara möjligt att neka en elev plats eller stöd på grund av funktionsnedsättningar, vilket innebär att staden behöver uppmärksamma de eleverna mer och satsa mer resurser på dem. Det krävs också omfattande informationsinsatser till rektorer och annan personal på för- och grundskolor som måste känna till att de har en skyldighet att välkomna alla elever, oavsett funktionshinder och oavsett om de är inskrivna i särskolan eller inte. Alla för- och grundskolor i Stockholms stad ska ha en plan för mottagande av barn med särskilda behov och barn i särskolan och en beredskap för att ge barn med särskilda behov eller barn inskrivna i särskolan en god utbildning.

De elever som har funktionsnedsättningar ska inte bli begränsade i sina val och möjligheter i sin utbildning, och i den ingår sådant som prao och studievägledning. Därför måste studie och yrkesvägledare ha kunskap om vad det innebär att leva med funktionsnedsättningar, så att de kan stödja ungdomar i deras yrkesval utifrån intresse och kompetens.

11. Fi verkar för att verksamheter på utbildningsområdet ska vara inkluderande och få ökade resurser för barn med särskilda behov.
12. Fi verkar för att alla för- och grundskolor har en plan för mottagande och verksamhet riktad till barn med särskilda behov och barn inskrivna i särskolan.
13. Fi verkar för att elever med funktionsnedsättning ges prao, feriearbeten eller annan arbetslivserfarenhet på lika villkor.

Diskriminering, trakasserier och våld

En mycket viktig del av en jämlik och inkluderande förskola och skola är arbetet mot mobbning och trakasserier både i förskola och skola och på elevernas fritid, och det krävs att alla förskolor, skolor och fritidshem har ett aktivt arbete för att motverka mobbning. Kunskap om konfliktlösning byggd på icke-våldsprincipen ska vara utgångspunkten.

Förskola och skola är en stor del av barns vardag och kan därför uppmärksamma och stödja barn som mår dåligt på olika sätt, är utsatta för diskriminering, mobbning och kränkningar eller har problem i hemmet. Därför krävs dels att pedagoger och personal har tid att lära känna barnen utanför undervisningssituationen, dels att det finns utbildad personal som kan ge professionellt stöd när pedagogernas kunskaper tar slut.

14. Fi verkar för att stödja förskolor och skolor i deras arbete mot mobbning och utvecklandet av antimobbningsprogram.
15. Fi verkar för att alla skolor arbetar systematiskt med våldsprevention för elever och skolpersonal.

I. Utbildning

16. Fi verkar för att alla skolor och alla elever ska ha tillgång till heltidsanställd kurator, skolsköterska, psykolog, socionom, studievägledare samt social- och specialpedagog, med kompetens i genus, funktionalitet, hbtq och antirasism.
17. Fi verkar för särskilda kommunala satsningar på utbildning för personal och lärare i att identifiera barn och unga som utsätts för våld, kränkningar, trakasserier och övergrepp, eller har ett självskadebeteende.
18. Fi verkar för att varje skola ska ha en person anställd som ska arbeta med diskrimineringsfrågor.
19. Fi verkar för att all skolpersonal ska ha kunskap om våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck.

Kunskap för jämlikhet

Läroplanen uttrycker tydligt att både förskolan och skolan ska arbeta aktivt med jämställdhet och för alla människors lika värde oavsett etnicitet. I dagens skola behandlas flickor och pojkar i många sammanhang olika utifrån stereotypa föreställningar om kvinnlighet och manlighet.

Att bryta mot de normerna eller vägra inordna sig i kategorierna "kille" eller "tjej" leder ofta till kränkningar från såväl andra barn som från personal.

Andra kränks på grund av etnisk och religiös tillhörighet eller särbehandlas på grund av sexualitet eller funktionsnedsättning. Förskola och skola ska förebygga och förhindra diskriminering och annan kränkande behandling och kunna hantera att elever har olika social bakgrund, olika erfarenheter och olika värderingar.

Skolorna ska i förebyggande syfte arbeta med värderings och attitydfrågor hos barn och ungdomar och utgå från en normkritisk pedagogik som ska genomsyra all undervisning. Förskola och skola behöver ha en ifrågasättande attityd till sin roll som förmedlare av kulturarv och traditioner, för att undvika att återskapa maktrelationer och hierarkier. Det innebär bland annat att det ska finnas litteratur som tar upp sådana frågor.

En viktig del av undervisningen i förskola och skola är sexualundervisningen som i dag ofta blir eftersatt. Det är viktigt med ett normkritiskt och öppet förhållningssätt till sexualitet och identitet i undervisning och bland skolpersonal generellt.

20. Fi verkar för att all förskole- och skolundervisning i såväl kommunala skolor som friskolor blir vetenskapligt grundad, konfessionslös och sekulär.
21. Fi verkar för att det på alla skolor ska finnas bibliotek som har öppet varje dag.
22. Fi verkar för att utbildning och verksamhet i förskola, skola och fritidshem ska utgå från perspektiv som könsmakt och genus, funktionalitet, hbtq och antirasism, och genomsyras av normkritisk pedagogik.
23. Fi verkar för att staden särredovisar utvecklingsarbetet i frågor som rör genus, funktionalitet, hbtq och antirasism.
24. Fi verkar för att den obligatoriska sex- och samlevnadsundervisningen utgår från ett normkritiskt perspektiv.

Hållbara skolor, tillgänglighet och kunskap för miljön

Det är viktigt att alla skolor utgör en god miljö för elever och lärare, men också att skolorna är hållbara ur ett miljöperspektiv. Stockholm växer och har brist på skolplatser. Det betyder också att staden gör en rad satsningar på att både bygga nya skolor och att bygga om befintliga byggnader till skolor. I detta arbete måste miljöhänsyn vara en viktig aspekt. Nybyggda skolor ska hålla god standard och vara energieffektiva. Ombyggnader ska göras så att både eventuella kulturella värden, miljöhänsyn och arbetsmiljö beaktas. Skolor ska inte bara omfatta god inomhusmiljö utan skolgårdar ska utformas så att de utgör en god utomhusmiljö. Så kallad lekvärdesfaktor ska alltid beaktas vid ny- eller ombyggnad för

förskolor och grundskolor. Inomhusmiljön ska anpassas också med hänsyn till elever med funktionsnedsättningar.

Här är det viktigt att också beakta icke-motoriska funktionshinder så att exempelvis akustik och ljusinsläpp anpassas för att passa även elever som har hörsel- eller synnedsättningar, och att lokalutformningen görs så att det blir lätt att hitta i lokalerna och att lokalerna anpassas så att det finns utrymme för barn med olika förutsättningar kan lära sig tillsammans. Tillgänglighetsbegreppet ska också omfatta inventarier som möjliggör för elever med exempelvis dyslexi eller andra inlärningsvariationer att använda exempelvis datorer och stavningsprogram, ljudsyntes etc.

En viktig uppgift för förskola och skola är att förmedla kunskap om miljö- och klimatförändringar och hur vi kan påverka utvecklingen i en mer positiv riktning. Inte minst ger de vardagliga rutinerna som val av skolmat och sopsortering stora möjligheter att ge eleverna kunskap om hur alla i samhället kan bidra till en mer hållbar miljö. Därför ska förskolan och skolan gå före i miljöarbetet, genom så enkla åtgärder som att välja ekologisk och rättvisemärkt mat och servera mindre kött.

För att personalen ska kunna arbeta med frågorna bör det genomföras särskilda kommunala satsningar på utbildning i miljö- och klimatkunskap för all förskole- och skolpersonal.

25. Fi verkar för att all förskole- och skolverksamhet bedrivs med hänsyn till miljön.
26. Fi verkar för att ny- och ombyggnader av skolor görs så att byggnaderna blir så miljömässigt anpassade som möjligt.
27. Fi verkar för att lekvärdesfaktor används vid utformning av alla gårdar för för- och grundskolor.
28. Fi verkar för att alla ny- och ombyggnader av skollokaler görs med hänsyn till tillgänglighet för alla typer av funktionshinder.
29. Fi verkar för att alla skolor tillhandahåller elektronisk utrustning och mjukvara för elever som behöver ljudsyntes, stavningsprogram etc.
30. Fi verkar för att utbildningen i stadens förskolor innehåller miljö- och klimatkunskap.
31. Fi verkar för särskilda kommunala satsningar på utbildning i miljö- och klimatkunskap för personal.
32. Fi verkar för att alla förskolor och skolor ska servera vegetarisk, ekologisk och rättvisemärkt mat och varje dag erbjuda ett vegetariskt och veganskt alternativ.

Pedagogisk utveckling

Feministiskt initiativ anser att staden ska ha en mer öppen attityd till väl beprövade pedagogiska alternativ med dokumenterat goda resultat, för att utveckla den pedagogiska verksamheten i alla skolor. Exempel på pedagogiska alternativ med lång erfarenhet är Waldorfpedagogik, Montessori, Reggio Emilia och Freinet.

Normkritisk pedagogik är en pedagogisk metod som sedan mitten av 2000-talet har utvecklat det förebyggande arbetet kring kränkningar i skolan.

Normkritik är en pedagogisk metod som kan användas inom alla etablerade pedagogiker och som används för att synliggöra normer och maktstrukturer i syfte att motverka kränkningar och bryta de strukturer som skapar maktobalans i samhället. Genom att veta varför diskriminering sker i stället för att bara konstatera att den finns, har normkritisk pedagogik förutsättningar att hjälpa oss att förändra samhället i grunden.

33. Fi verkar för att alla former av godkänd pedagogisk förskole- och skolverksamhet, samt fritidshem ges likvärdiga förutsättningar, både ekonomiskt och i andra avseenden.
34. Fi verkar för att det inom staden ska finnas möjlighet att bedriva kommunal skolverksamhet med alternativ pedagogik förankrad i forskning eller har goda resultat och lång tradition.

I. Utbildning

35. Fi verkar för att staden ger ökade resurser till att höja kunskapsnivån hos pedagogerna om Sveriges minoritetsbefolkningar, samt att säkerställa att ämnet tas upp i grundskolornas undervisning.

Förskola

En bra förskola utgår från barns behov. Den måste ha både många närvarande vuxna och pedagogiska resurser. Små barngrupper med många pedagoger är nödvändiga för en bra miljö för omvårdnad och lärande. Pedagogerna måste få tid för reflektion och handledning och möjlighet till fördjupning i pedagogik och andra områden. Administrativa uppgifter ska inte heller behöva inkräkta på den pedagogiska verksamheten på grund av bristande resurser.

Förskolan är en pedagogisk verksamhet, som arbetar med barns sociala liv och lärande. Därför ska förskoletiden inte begränsas av hur mycket föräldrarna arbetar, vilka deras arbetstider är, huruvida de är sjukskrivna, arbetslösa eller föräldralediga med ett annat barn. Den ska inte heller vara beroende av föräldrarnas ekonomi.

Förskola ska erbjudas alla barn som vistas stadigvarande i Stockholms stad oavsett föräldrarnas medborgarstatus: asylsökande, papperslösa, EU-medborgare, alla barn ska ha rätt till förskola. Barnets behov ska styra.

36. Fi verkar för att alla barn som bor stadigvarande i Stockholm ska ges rätt till förskola.
37. Fi verkar för att alla delar i förskolans verksamhet ska utgå från barns behov.
38. Fi verkar för mindre barngrupper i förskolan och en personaltäthet om högst 4,5 barn per heltidsanställd pedagog.
39. Fi verkar för ett krav på att det finns minst en utbildad förskollärare per förskoleavdelning.
40. Fi verkar för att barnskötarens status höjs.
41. Fi verkar för att alla barn ska ha rätt till förskola oavsett föräldrarnas sysselsättningsgrad eller arbetstid.
42. Fi verkar för att förskolan ska vara avgiftsfri.
43. Fi verkar för att alla stadsdelar tillhandahåller natt- och helgöppna förskolor.
44. Fi verkar för att barn i förskola ska få möjlighet att lära sig om samlevnad och relationer och få kunskap om den egna kroppen och gränssättning.

Grundskola, förskoleklass och fritidshem

Barn tillbringar långa dagar i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan och fritidshemsverksamheten. Där ska de tillägna sig de kunskaper som skolan lär ut, samtidigt som de ska hantera alla de situationer som uppstår i en klass när samma personer är tillsammans dagarna igenom. Dessa skolformer måste därför erbjuda bra arbetsförhållanden för både elever och personal

En god miljö är också en lärande miljö. Feministiskt initiativ anser att grundskolan, grundsärskolan och fritidsverksamheten ska kunna ge alla barn möjlighet att arbeta med lärandet i den takt som fungerar för just dem, oavsett om det är i lugn takt eller snabbare med mer fördjupning. En sådan skola ska också vara läxfri, eftersom alla kunskaper kan förmedlas under skoldagen. Läxor ska inte förekomma, utan verksamheten ska planeras så att allt arbete kan göras under skoldagen.

I Stockholms stad ska alla barn som bor här stadigvarande ha rätt till en plats i förskoleklass, grundskola eller särskola, oavsett föräldrarnas medborgarstatus: asylsökande, papperslösa eller EU-medborgare, alla barn ska ha rätt att gå i skolan

Feministiskt initiativ verkar på nationell nivå för att den alternativa skolformen särskola ska avskaffas.

45. Fi verkar för att alla barn som bor stadigvarande i Stockholm ska ges rätt till skolgång.
46. Fi verkar för att barnperspektivet i det kontinuerliga arbetsmiljöarbetet stärks i skolorna.
47. Fi verkar för särskilda kommunala satsningar som främjar elevdemokrati.
48. Fi verkar för max sex timmars skoldag i förskoleklass, grundskola eller särskola.
49. Fi verkar för ett riktmärke för gruppstorlek på högst 20 barn i förskoleklass, grundskola och i fritidshem, och en god personaltäthet.
50. Fi verkar för en läxfri förskoleklass, grund- och särskola.
51. Fi verkar för att fritidshem ska vara avgiftsfria.
52. Fi verkar för att alla barn ska vara garanterade plats på fritidshem till och med 12 års ålder.
53. Fi verkar för att alla elever i förskoleklass och grundskola får avgiftsfri kollektivtrafik oavsett avstånd till skolan.

Gymnasium

Studievägledarna i grundskola såväl som gymnasieskola har en nyckelroll när det gäller att bryta val baserade på stereotypa föreställningar och normer. Elevernas val efter den obligatoriska grundskolan är i dag dessutom i hög grad könsbundna, och påverkas även av faktorer knutna till klass, föreställningar om ras och religiös tillhörighet. Det är därför viktigt att studievägledande personal utbildas i frågor kring antidiskriminering och medverkar till att bryta segregerade utbildnings- och yrkesval.

Feministiskt initiativ verkar på nationell nivå för att den alternativa skolformen riksgymnasium ska avskaffas och gymnasiesärskolan ska fasas ut. Det är därför viktigt att mer stödresurser tilldelas gymnasieskolan för att möjliggöra en likvärdig och inkluderande undervisning för alla elever.

54. Fi verkar för en inkluderande gymnasieskola och för att gymnasieskolan tilldelas resurser för att klara detta.
55. Fi verkar för att utbildningen i gymnasieskolan tillämpar normkritisk pedagogik.
56. Fi verkar för att elevperspektivet i arbetsmiljöarbetet stärks och att elever ska ges rätt att anmäla arbetsmiljöproblem i gymnasieskolan till Arbetsmiljöverket.
57. Fi verkar för alla elevers rätt till professionell yrkesvägledning genomsyrad av perspektiv som genus, funktionalitet, hbtq och antirasism, såväl som normkritik.
58. Fi verkar för att myndiga ungdomar som inte har möjlighet att försörjas av sina föräldrar har möjlighet att gå klart gymnasiet med försörjning.

Vuxenutbildning och SFI

Dörren till utbildning, vidareutbildning och omskolning ska stå öppen under en människas hela liv. Feministiskt initiativ vill värna ett system där kommunal vuxenutbildning, folkhögskolor, studieförbund, yrkesutbildningar, utbildning genom ESF-anslag och andra vägar utgör en möjlighet att göra nya yrkes- och livsval även efter 18 års ålder.

Vuxenutbildning har dessutom en speciell funktion i strävan att bryta den könssegregerade arbetsmarknaden. Det offentliga måste ta initiativ till ett bildningsarbete som synliggör könsmaktsordningens uttryck och hur den samverkar med andra maktordningar, som strukturell rasism och heteronormativitet.

En grupp som har ett särskilt behov av utbildning är nyanlända som behöver och vill lära sig svenska. Där är det viktigt att kvinnor med små barn får samma möjligheter som män att komma igång med svenska för invandrare (SFI) och hjälp att tillgodogöra sig och fullfölja utbildningen.

59. Fi verkar för att all vuxenutbildning oavsett anordnare ska innehålla normkritisk pedagogik och perspektiv som könsmakt och genus, antirasism, hbtq och

I. Utbildning

funktionalitet, samt att utbildningen aktivt motverkar en könssegregerad arbetsmarknad.

60. Fi verkar för att all upphandling av vuxenutbildning har krav på jämställdhetsplan för anställda och genuspedagogisk kompetens.
61. Fi verkar för att stärka möjligheterna för nyanlända kvinnor med småbarn att delta i SFI-undervisningen.
62. Fi verkar för att SFI-undervisningen ska utgå från ett feministiskt och antirasistiskt perspektiv.
63. Fi verkar för att SFI-undervisningen ska utgå från individens egna förutsättningar och behov.

J. Ungas fritid och hälsa

Fritidsgårdar och ungdomsgårdar

I en feministisk stad är barn och ungdomar en invånargrupp som prioriteras. Det måste finnas roliga och meningsfulla saker att göra på fritiden, och så många aktiviteter ska vara kostnadsfria att alla, oavsett ekonomiska förutsättningar, kan vara med.

Därför behöver vi fritids- och ungdomsgårdar. De som redan finns ska utvecklas och fler ska komma till. Fritids- och ungdomsgårdarna är viktiga sociala mötesplatser som skapar delaktighet, och spelar därför en avgörande roll för ungas hälsa och för att förebygga ungdomsbrottslighet. Fritids- och ungdomsgårdar i varje stadsdel, så att alla har nära till en, är del av den grundläggande välfärden. På så sätt kan också staden ställa krav på fritids- och ungdomsgårdarnas verksamhet.

För många barn och ungdomar är det svårt att vara hemma, på grund av trångboddhet eller missbruk. Fritids- och ungdomsgårdarna ska vara en frizon och en plats där man ska kunna ägna sig åt sådant som inte går att göra hemma, som att läsa läxor eller spela musik. Det ska finnas olika slags aktiviteter, så att alla har en chans att hitta något som passar dem. Fritids- och ungdomsgårdarna ska också aktivt arbeta för en miljö där alla kan känna sig trygga och slippa bli utsatta för diskriminering. Därför är det viktigt att fritids- och ungdomsgårdarna arbetar stödande med dem som utsätts för rasism, sexism, homo- eller transfobi eller funko-fobi (fördomar om personer med funktionsnedsättning), till exempel genom stödgrupper med särskilda pedagoger. Feministiskt initiativ anser att verksamheten ska arbeta med att skapa gemenskap samtidigt som det ska finnas möjlighet att mötas separatistiskt (bara de som delar erfarenheter).

För att alla barn och ungdomar ska veta att det finns fritids- och ungdomsgårdar och vad de erbjuder, måste staden se till att det finns information på skolorna. För att öka intresset ska det också finnas vissa gårdar med nischad verksamhet, och de aktiviteter som anordnas ska utformas tillsammans med ungdomarna. Det är inte minst viktigt för att motverka den mansdominans som i dag präglar både personalen och många av de aktiviteter som finns på fritids- och ungdomsgårdarna. Ett led i det arbetet är att rekrytera de anställda med ett normkritiskt perspektiv, så att alla ungdomar kan få träffa personal som de känner igen sig i.

1. Fi verkar för att fritids- och ungdomsgårdarna ska ingå i den ordinarie budgeten.
2. Fi verkar för att det ska finnas minst en fritids- och ungdomsgård i varje stadsdel.
3. Fi verkar för att alla ungdomar får information om fritids- och ungdomsgårdarna.
4. Fi verkar för att det finns minst två heltidsanställda på varje fritids- och ungdomsgård.
5. Fi verkar för att de anställda rekryteras med ett normkritiskt perspektiv.
6. Fi verkar för att det finns personal med kunskap om självskadebeteende och ätstörningar.
7. Fi verkar för att all personal utbildas i frågor som genus, funktionalitet, hbtq och anti-rasism för att motverka diskriminering och kunna skapa en trygg plats.
8. Fi verkar för att fritids- och ungdomsgårdarna är öppna varje dag från det att skolan slutar till senare på kvällen, med förlängda öppettider på helgen.
9. Fi verkar för att fritidsgårdarna ska ha stödande verksamhet för ungdomar som har blivit eller riskerar bli utsatta för diskriminering.
10. Fi verkar för att fritids- och ungdomsgårdarna ska anordna olika slags aktiviteter, som utformas tillsammans med ungdomarna.
11. Fi verkar för att alla fritids- och ungdomsgårdar och de aktiviteter som anordnas ska vara tillgängliga.
12. Fi verkar för att det ska finnas mellanmål och lättare måltider att köpa för en låg kostnad.

13. Fi verkar för att alla fritids- och ungdomsgårdar samarbetar med ett bibliotek, för att uppmuntra unga till läsning.
14. Fi verkar för att alla fritids- och ungdomsgårdar uppmuntrar och ger unga möjligheten att organisera sig, starta förening, band eller studiecirkel.
15. Fi verkar för att alla fritids- och ungdomsgårdar erbjuder unga resor till subventionerade priser.

Idrott

Idrotten är en stor och betydelsefull del av folkhälsan samt folkrörelsen, och har därmed en självklar plats i staden. Det är viktigt att lägga grunden till en hälsosam vardag redan i ung ålder för att minimera hälsorisker. Idrott, oavsett om det är spontan eller organiserad, stärker självkänslan, skapar relationer och känslan av att tillhöra en gemenskap. Stadens föreningsbidrag till idrottsföreningarna ska fördelas jämställt och vara garanterad för långa perioder i taget. Idrott ska inte vara beroende av vårdnadshavares så att alla barn och unga får möjlighet att utöva idrott till låga avgifter. Det innebär även att barn och unga ska ha möjlighet att låna och få utrustning som behövs för att utöva den idrott de väljer att utöva.

Idrotten är också en viktig del i många unga människors identitetsskapande process. Ledare och tränare har som vuxna förebilder ett stort ansvar och en viktig uppgift, eftersom de är del i att sätta nivåerna för vad som är acceptabelt beteende. För att motverka förekomsten av jargong som uttrycker kvinnoförakt, sexism, homo- och transfobi, funkofobi och rasism måste deras roll problematiseras. Staden måste även säkerställa att föreningar arbetar våldspreventivt och mot pennalism och orimliga prestationskrav, genom att regelbundet utvärdera barn och ungas psykiska välmående i samband med idrotten. Idrottsutövande ska alltid utgå från barnens bästa och hur de mår.

Idag präglas en del av supporterkulturen av destruktiva machoideal. Feministiskt initiativ vill att staden tillsammans med föreningar, förbund och rättsväsende ska arbeta för att främja en trygg, drogfri supporterkultur utan våld, sexism, homo- och transfobi, funkofobi och rasism. Idrotten ska vara för alla och detsamma gäller supporterkulturen.

16. Fi verkar för att fritids- och idrottsaktiviteter särskilt prioriteras i socioekonomiskt utsatta områden.
17. Fi verkar för att alla bidrag som ges via skattemedel kontrolleras så att resurser fördelas jämställt.
18. Fi verkar för att det vid renovering, investeringar och nybyggnation alltid ska göras en genusanalys för att se till att resurser fördelas jämställt.
19. Fi verkar för att alla, oavsett kön, ska ha lika tillgång till träningstider och träningsanläggningar.
20. Fi verkar för att det ska finnas ett jämställdhetsperspektiv på vilka idrotter och vilka idrottare man lyfter fram.
21. Fi verkar för att ledare och tränare utbildas i frågor som genus, funktionalitet, hbtq-frågor och antirasism.
22. Fi verkar för att det ska finnas ett tredje könsneutralt omklädningsrum och könsneutral toalett på alla idrottsanläggningar.
23. Fi verkar för att staden ska arrangera gratis simskola.
24. Fi verkar för att idrottsanläggningar, utegym och idrottsplatser alltid ska vara tillgängliga och att det ska finnas personal och hjälpmedel för personer med funktionshinder.
25. Fi verkar för att kunskap om självskadebeteende och ätstörningar finns bland tränare och ledare.
26. Fi verkar för att staden möjliggör för idrottsföreningar att tillhandahålla och organiserar resa till och från aktiviteten.
27. Fi verkar för att staden årligen gör uppföljningar och utvärdering av barn och ungas psykiska välmående i samband med den organiserade idrotten.

28. Fi verkar för att barn och unga ska ha möjlighet till att låna idrottsutrustning vid behov.
29. Fi verkar för att ett inkluderande och jämlikt idrottande som inte ska vara beroende av ekonomiska förutsättningar.
30. Fi verkar för att det i alla stadsdelar ska finnas verksamhet riktad mot personer med funktionsvariationer.
31. Fi verkar för att staden ska ge extra medel till föreningar som satsar på prioriterade målgrupper som tjejer, barn och unga och äldre i socioekonomiskt utsatta områden.
32. Fi verkar för att stadsdelar ska erbjuda avgiftsfria sportaktiviteter tillsammans med lokala idrottsföreningar och fritidsgårdar.

K. Äldre invånare

En feministisk politik ser till hela livsloppet som en viktig del av samhället. Många andra politiska strömningar lägger alltför stor fokus på människor i arbetsför ålder och vi lever i dag i ett samhälle med ungdomen som norm. Andelen äldre människor ökar och det är därför viktigt att staden utvecklas i takt med den ökningen. Stora förändringar måste genomföras för att alla äldre människor ska kunna uppleva sig vara respekterade och betydelsefulla invånare i Stockholms stad.

1. Fi verkar för att äldres synpunkter och behov är med och påverkar all stadsplanering.
2. Fi verkar för att framkomligheten i staden förbättras, till exempel med fler nedsänkta trottoarer och bättre snöröjning.
3. Fi verkar för att det ska finnas ett åldersperspektiv när stora evenemang arrangeras i staden, med hänsyn till vilka personer som lyfts fram och vilka aktiviteter som erbjuds.

Äldreomsorg

Feministiskt initiativ ska verka för en äldreomsorg med hög kvalitet som är fri från diskriminering. I utformningen av stadens verksamheter och ansvarsområden som berör stadens omsorg om äldre ska ett intersektionellt perspektiv användas. En hög brukarmedverkan ska alltid eftersträvas. Stadens insatser ska möjliggöra för äldre individer att både behålla och utveckla förmågor. I ett samhälle som utvecklas fort behöver lärande också vara aktuellt för äldre för att skapa delaktighet och inkludering. Sveriges befolkning blir äldre och behovet av en utökad omsorg och mer personal är centrala utmaningar för staden. Fokus behöver därför riktas på förebyggande insatser för att förlänga det friska åldrandet. Teknikutvecklingen behöver stödjas så att individer kan stärkas i sin självständighet. För att säkra personaltillgång ska Feministiskt initiativ verka för trygga anställningsvillkor, sex timmars arbetsdag och scheman anpassade till både personal och de äldres behov.

Alla insatser inom äldreomsorgen ska utgå från värdegrundens ledord "värdigt liv och välbefinnande". Fokus behöver flyttas från bedömningar som fokuserar på en skälig levnadsnivå till bedömningar som sätter individen i fokus och är förutseende för kommande händelser i individens liv. Äldreomsorgen ska bidra med resurser så de enskilda kan vara aktiva, kunna leva i enlighet med sin person och ha ett socialt liv. Det måste vara grundläggande rättigheter för alla äldre. Tillräcklig personal inom äldreomsorgen med rätt kompetens behövs för att staden ska kunna garantera detta.

Feministiskt initiativ vill att äldre ska ha möjlighet att byta boende så snart det finns ett behov av tillsyn och tillgång till personal, även om det inte finns stora omvårdnadsbehov. Feministiskt initiativ vill skapa fler och alternativa boendeformer som kollektivboende och gruppboende. Servicehusen ska finnas kvar och bör utvecklas istället för att avvecklas. Särskilda inriktningar inom både boende, hemtjänst och dagverksamheter behöver utvecklas. Det kan gälla palliativa, psykisk ohälsa eller olika former av demensinriktningar. Det behöver också finnas verksamheter inriktade för äldre med funktionsvariationer. Äldre personer med annat språk än svenska som modersmål ska så långt det är möjligt kunna erbjudas äldreomsorg på sitt modersmål. Särskilda boenden och hemtjänst måste också kompletteras med större möjligheter till individuella lösningar för att säkerställa att äldre får den hjälp som behövs när det kommer till vardagssysslor, utevistelse och social samvaro. Verksamheter för äldre ska lokaliseras så att äldre som får hjälp ska kunna delta i det omgivande samhällslivet.

Feministiskt initiativ vill frånga valfrihetssystemet som det idag är uppbyggt. Fokus på utbudet av verksamheterna behöver riktas mot kvalitet istället för kvantitet och falsk valfrihet. Idag läggs för stort ansvar på den enskilde individen som inte ges rätta förutsättningar att fatta beslut som för dem kan vara livsavgörande. Antal aktörer på marknaden behöver minska och äldreomsorgen ska inte vara en arena för företag att tjäna pengar inom.

Vid handläggningen inom äldreomsorgen finns det stora jämställdhetsproblem när det gäller beviljande av insatser. Män beviljas oftare mer hjälp medan kvinnor förväntas kunna ta hand om hemmet i större utsträckning. Kompetensen i de frågorna måste höjas på arbetsplatserna för att säkerställa en rättssäker handläggning ur ett jämställdhetsperspektiv. I stadens organisation med stadsdelar finns risk för skillnader mellan tillgången till äldreomsorg i de olika stadsdelarna, en omständighet som staden måste motverka. Skilda socioekonomiska förutsättningarna bland stadens invånare och innebär också att människor åldras olika. Särskilda insatser bör därför riktas där behoven är som störst. Det är viktigt att särskilt utsatta grupper av äldre får det stöd, trygghet och sociala samvaro de behöver. Till exempel måste äldre hbtqai+ personer kunna leva öppet utan rädsla för diskriminering även när de flyttar till ett särskilt boende. Det förutsätter en kompetenshöjning inom ordinarie verksamhet.

Särskilt fokus behöver också läggas på insatser som ges till personer som är nära döden. De sista åren i en människas liv är en tid då människor kan ha behov av att sammanfatta sina liv och komma till ro med sin bortgång. Det är därför av yttersta vikt att personer vid denna tid får allt det stöd de är i behov av. Skulle en människa lida av sjukdom som bidrar till en saknad självinsikt ska möjlighet ha getts att diskutera existentiella frågor i ett tidigare skede.

4. Fi verkar för mer resurser till äldreomsorgen.
5. Fi verkar för att äldre erbjuds hälsofrämjande insatser.
6. Fi verkar för att jämställdhetsperspektiv och antirasistiskt perspektiv används när insatser inom äldreomsorgen beviljas och genomförs.
7. Fi verkar för att det varje år genomförs en granskning av utredningar och beviljade insatser utifrån ett jämställdhetsperspektiv och antirasistiskt perspektiv.
8. Fi verkar för fler anställda inom äldreomsorgen, för att motverka stress och höja kvaliteten.
9. Fi verkar för att personal inom äldreomsorgen ska erbjudas vidareutbildning av arbetsgivaren för att bättre kunna svara på de äldres behov av hjälp och stöd.
10. Fi verkar för att all personal inom äldreomsorgen får utbildning i hälso- och sjukvårdsinsatser.
11. Fi verkar för att alla ska kunna välja mellan att bo hemma och flytta till ett annat boende.
12. Fi verkar för att möjligheterna till samboende utökas och utvecklas.
13. Fi verkar för att äldreboenden ska vara inkluderande för alla äldre, oavsett kön, könsidentitet och könsuttryck, sexualitet eller etnisk tillhörighet.
14. Fi verkar för att sociala och kulturella aktiviteter, underhållning och service på äldreboenden inte utgår från svenskhet och heterosexualitet som norm.
15. Fi verkar för att äldre som är i behov av tolk för att kunna berätta om sitt vårdbehov vid till exempel hembesök ska erbjudas professionell tolk.
16. Fi verkar för att friskvård och fysisk aktivitet alltid ska tas upp med den äldre när stödsatser ska utformas och inte enbart i samband med rehabilitering.
17. Fi verkar för att multisjuka äldre får en kontaktperson som ansvarar för att samordna stadens och landstingets insatser.
18. Fi verkar för ökade resurser till ideella organisationer som arbetar med äldre personer.
19. Fi verkar för att begränsa möjligheterna för tilläggstjänster.
20. Fi verkar för en ökad tillgång och tillgänglighet för äldre till stadens olika insatser.
21. Fi verkar för samarbete eftersträvas med den äldres närliggande omgivning och nätverk i utformning av omsorgen.

22. Fi verkar för att äldre minst en gång i veckan erbjuds aktiviteter som sker utanför det egna hemmet eller boendet som är kopplade till den äldres vilja, intressen och tidigare liv.
23. Fi verkar för att äldre erbjuds förebyggande insatser.
24. Fi verkar för att äldre hbtqai+ personer och deras särskilda behov uppmärksammas i styrdokument, information och fortbildning av personal.
25. Fi verkar för att äldre hbtqai+ personers utsatthet för våld uppmärksammas inom äldreomsorgen och i allt arbete mot våld i nära relationer.
26. Fi verkar för ökad hbtqai+ kompetens och språkkompetens inom all äldreomsorg och främja särskilda boenden och hemtjänst med hbtqai+-profil eller särskilda språkprofiler.
27. Fi verkar för att äldre med funktionsvariation ska erbjudas anpassad omsorg utifrån individernas enskilda behov.
28. Fi verkar för att avancerade hälso- och vårdsinsatser ska kunna utföras inom ramen för det kommunala ansvaret.
29. Fi verkar för att gynna den tekniska utvecklingen inom äldreomsorgen.

Anhöriga

Vår välfärd utmärks av att familjen inte har någon skyldighet enligt lag att ge omsorg till våra äldre, utan ansvaret ligger på stat och kommun. Det innebär att den omsorg som staden erbjuder måste vara omfattande och ha hög kvalitet för att omsorgen ska vara ett verkligt alternativ till att vårdas av en anhörig.

Andelen anhöriga som vårdar en äldre familjemedlem i hemmet är hög. Ungefär 25 procent av alla personer över 55 år är så kallade informella vårdgivare och tar regelbundet hand om en äldre, sjuk eller funktionshindrad person. Cirka två tredjedelar av alla äldre som bor hemma får hjälp i vardagen av en närstående. Ett stort problem med det är att de flesta informella vårdgivarna är kvinnor. Det gör att äldreomsorgens anhörigvård är ett jämställdhetsproblem, eftersom den påverkar kvinnors förvärvsarbete och fritid. Kvinnor med utländsk bakgrund är en relativt stor grupp inom anhörigvården och hamnar på så sätt ännu längre bort från den redan diskriminerande arbetsmarknaden.

30. Fi verkar för att minska anhörigvården i Stockholms stad.
31. Fi verkar för att det i varje stadsdel finns flera anhörigkonsulenter att tillgå.
32. Fi verkar för att anhöriga i större utsträckning erbjuds stöd i form av samtal, avlastning, anhöriggrupper och utbildning.
33. Fi verkar för att hemvårdsbidraget ökas.
34. Fi verkar för att minska anhörigomsorgen i Stockholms stad.
35. Fi verkar för att uppsökande verksamhet bedrivs för att informera anhöriga som ger insatser om stadens insatser.
36. Fi verkar för att omsorgsgivande anhöriga ska få tillgång till den internutbildning i exempelvis lyfteknik och arbetsmiljö som finns inom staden.

L. Funktionsnedsättning och funktionshinder

I en feministisk stad ska alla invånare kunna leva likvärdiga liv, ha lika möjligheter och kunna ta del i stadens utbud, oberoende av funktionalitet. Byggnader, offentlig miljö och kollektivtrafik ska vara tillgängliga så att alla kan delta på lika villkor.

Feministiskt initiativ ser funktionshinder, både fysiska och psykiska, som något som uppstår i mötet mellan en person med funktionsnedsättning och en otillgänglig omgivning som präglas av fördomar och funktionsnormer. Funktionshindret ligger inte på en enskild person, utan beror på hur samhället ser ut.

Det går inte heller att tala om funktionsnedsättning och funktionshinder som något allmänt giltigt. Det finns många olika slags nedsättningar som möter olika slags hinder, och precis som för den övriga befolkningen inverkar faktorer som kön, könsidentitet och könsuttryck, ålder, sexualitet, trosuppfattning, hudfärg, etnicitet och medborgarskap på livet för personer med funktionsnedsättningar.

Som grupp har i dag personer med funktionsnedsättning sämre levnadsförhållanden än befolkningen i stort. Gruppen kännetecknas av sämre hälsa, låg utbildningsnivå, låg sysselsättningsnivå, svag personlig ekonomi, en mindre aktiv fritid och att färre är gifta eller har barn. Det enda område där förhållandena motsvarar befolkningens i stort är boendestandard, vilket är ett bevis på den goda effekt som insatser som bostadsanpassning ger. Många av de områden där personer med funktionsnedsatta har det sämre hänger ihop med varandra och kan förklaras av otillgänglighet. En mindre aktiv fritid kan bero på både dålig ekonomi och bristande tillgänglighet vid fritidsaktiviteter. Begränsade möjligheter till utbildning gör det svårare att få lönearbete och resultatet blir en dålig ekonomi.

Feministiskt initiativ vill se långsiktiga och övergripande åtgärder för att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Ofta anses långsiktiga åtgärder vara resurskrävande, men forskning visar att det lönar sig i det långa loppet att satsa på tillgänglighet. Den otillgänglighet som råder i dag hindrar människor från att utvecklas, leva ut sin fulla potential och bidra till samhällsutvecklingen, vilket både är omänskligt och ett enormt resursslöseri.

1. Fi verkar för att staden arbetar systematiskt med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, med årliga uppföljningar.
2. Fi verkar för att samhällsinformation ska finnas tillgänglig för alla, oavsett behov av exempelvis lättläst, punktskrift eller hörselslinga.
3. Fi verkar för bättre tillgänglighet i hela staden.

Boende

Personer med funktionsnedsättningar behöver naturligtvis ett tillgängligt hem, men det måste också finnas möjlighet att besöka familj, vänner, partner, studiekamrater och andra. Den som förvärvar sin funktionsnedsättning eller får nedsatt rörlighet på grund av ålderdom ska kunna bo kvar om den vill. Därför måste tillgänglighet vara ett grundläggande hänsyn vid all bostadsplanering och renovering.

4. Fi verkar för att alla nya bostäder som byggs är tillgängliga och alla äldre bostäder vid renovering ses över för ökad tillgänglighet.
5. Fi verkar för ökade resurser till gruppboenden och särskilda bostäder för att de personer som bor där ska kunna utforma sitt liv efter sina individuella önskemål.
6. Fi verkar för att det på alla boenden och dagliga verksamheter som drivs i Stockholms stad ska servera ekologisk och rättvisemärkt mat.

Kommunikationer

Kollektivtrafiken är till alltför stor del otillgänglig för personer med funktionsnedsättningar. Alternativet, färdtjänsten, fungerar bristfälligt och ger exempelvis inte möjlighet till spontanresor på samma sätt som för personer utan funktionsnedsättningar. Feministiskt initiativ anser att det är en rättighet för människor att kunna delta fritt i samhällslivet. Till dess vi har en kollektivtrafik där alla människor kan resa på lika villkor måste det erbjudas ett alternativ som är likvärdig den ordinarie trafiken; den får inte vara dyrare eller sämre i fråga om omfattning eller utformning. Även trafikmiljön med vänthallar, hållplatser, gångvägar och båt- och flygterminaler ska vara tillgängliga och användbara.

7. Fi verkar för att alla stadens tunnelbane- och pendeltågsstationer görs mer tillgängliga.
8. Fi verkar för en utredning av färdtjänsten med syfte att förbättra servicen och öka kompetensen i genus och normkritik hos behovsbedömare och chaufförer.
9. Fi verkar för att parkeringstillstånd för rörelsehindrade efter omprovning aldrig kan bli sämre vid oförändrat behov.

Utbildning

Likvärdig utbildning är en rättighetsfråga. Det ska inte vara möjligt på någon utbildningsnivå att neka elever med funktionsnedsättningar plats. Elever med funktionsnedsättningar ska inte heller kunna nekas att delta vid särskilda moment inom utbildningen utan att samtidigt erbjudas likvärdig ersättning. Feministiskt initiativ motsätter sig också den sortering av elever som i dag sker utifrån funktionsnedsättning och diagnos i form av särskolor och riksgymnasier och anser att de ska avskaffas. Alla elever ska erbjudas rätt stöd inom den ordinarie skolformen.

För att elever med funktionsnedsättningar ska få stöd och samma möjligheter som övriga elever är det viktigt att skolpersonal förstår vad det innebär att leva med sådana nedsättningar, så att de inte möter eleverna utifrån fördomar om vad som är möjligt eller inte.

10. Fi verkar för att skolor inte ska kunna neka elever plats på utbildningar eller moment på grund av funktionsnedsättning.
11. Fi verkar för att elever och studenter med funktionsnedsättningar garanteras utbildningsplatser och praktikplatser.
12. Fi verkar för att avskaffa särskolor och riksgymnasier.
13. Fi verkar för ett införande av mångfaldsplaner, där en av faktorerna är funktionsnedsättning.
14. Fi verkar för att studievägledare utbildas om livsvillkor för personer med funktionsnedsättningar.
15. Fi verkar för att skolpersonal som lärare, kuratorer och studievägledare utbildas om livsvillkor för personer med funktionsnedsättningar.

Arbete

På dagens arbetsmarknad diskrimineras många människor och bland dem personer med funktionsnedsättningar. Diskrimineringen kan ta formen av fysiskt otillgängliga arbetsplatser, avsaknad av hjälpmedel och brist på kunskap hos arbetsgivare och medarbetare. Det största problemet är dock svårigheterna att komma in på arbetsmarknaden på lika villkor som andra. Redan vid rekryteringen diskrimineras personer med funktionsnedsättningar, och vid anställning får de sämre villkor än annan personal. Alla som utför samma eller mycket likartade arbetsuppgifter ska få samma lön, möjlighet till facklig anställning, semester och andra förmåner, oavsett funktionalitet.

Ett annat problem är att det på dagens arbetsmarknad är mycket stress och stor fokus på att prestera, något som kan missgynna personer med sjukdomar eller funktionsnedsättningar.

Arbetsmarknaden går mot en allt större likriktning, och de som drabbas värst är personer med funktionsnedsättningar. Feministiskt initiativ vill att mångfaldsplaner ska vara obligatoriska för alla arbetsplatser, oavsett driftsform. I den ska arbetsgivaren förbinda sig att arbeta aktivt med att göra arbetsplatsen tillgänglig och har möjligheten att arbeta med kvoterad rekrytering av personer med funktionsnedsättningar.

16. Fi verkar för att det inom alla arbetsförmedlingar finns utbildad personal som har kunskap om livsvillkor för personer med funktionsnedsättningar, så att de bättre kan matcha arbeten.
17. Fi verkar för att anställda med funktionsnedsättningar får lika anställningsvillkor som övrig personal.
18. Fi verkar för obligatoriska mångfaldsplaner för alla arbetsplatser, oavsett driftsform.

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

Personer med funktionsnedsättningar har genom historien blivit utsatta för en omfattande kontroll på det sexuella området, även i Sverige. Det sker fortfarande i form av att personal eller anhöriga ger personer med funktionsnedsättning p-piller utan att hen förstår eller ens vet, eller att barn till föräldrar med funktionsnedsättning aborteras eller adopteras bort utan föräldrarnas samtycke. Det finns även exempel på särskilda boenden där personalen hindrar de boende från att fritt leva ut sin sexualitet och skapa relationer. Naturligtvis kan det finnas många svårigheter med sexualliv och föräldraskap i kombination med funktionsnedsättning, och barnets bästa måste alltid sättas främst, men det finns forskning som visar att med bra utbildning, kompetens hos personal och stöd kan både sexualliv och föräldraskap fungera.

Ofta är det fördomar och okunskap som bidrar till den sortens kontroll och övergrepp. Men bristande resurser får inte begränsa en människas önskan och möjlighet att leva på lika villkor som andra, om än med stöd. Skolans sexualundervisning och ungdomsmottagningarnas uppdrag måste omfatta och aktivt inkludera alla ungdomar, även de med funktionsnedsättning. Det är viktigt att personal inom mödravården har god kunskap om gruppens behov och kan samordna kontakt med eventuella myndigheter som kan komma att kopplas in för särskilda insatser personer med funktionsnedsättningar blir föräldrar.

19. Fi verkar för att personal i skolan utbildas i sexuell och reproduktiv hälsa för personer med funktionsnedsättningar.
20. Fi verkar för att personal på särskilda boenden utbildas i sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.
21. Fi verkar för att ungdomsmottagningar får i uppdrag att arbeta aktivt (uppsökande och preventivt) för att förbättra tillgängligheten, både socialt och fysiskt, för ungdomar med funktionsnedsättningar.
22. Fi verkar för att det på varje ungdomsmottagning, förlossningsavdelning och mödravårdscentral finns personal som utbildats kring funktionshinder och sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter.

Särskilt stöd, service och hjälpmedel

Samhällets stöd till personer med funktionsnedsättning ska vara utformat utifrån en grund i antidiskriminering och jämlikhetssträvan, så att insatserna ska kunna leda till ökad självständighet, delaktighet, inflytande och bättre levnadsvillkor. Det ska utgå från behov och livskvalitet, oberoende av de kommunala finanserna. Det ska inte vara möjligt att neka stöd eller minska omfattningen av stödet om livssituationen är oförändrad. Den som lever med en funktionsnedsättning gör det oavsett hur stadens ekonomiska situation ser ut.

Det måste också vara möjligt att få insatser även efter att man fyllt 65 år. Det är stor skillnad på den hjälp som ges via äldreomsorgen och den som handikappomsorgen ombesörjer, och en funktionsnedsättning kan kräva mer specialiserat stöd än vad följderna av det naturliga åldrandet behöver.

L. Funktionsnedsättning och funktionshinder

Stödet måste också vara lika för alla, och så är det inte i dag. Fler män än kvinnor beviljas insatser, trots att det finns fler kvinnor än män med funktionsnedsättningar. Det ges olika enskilda insatser till kvinnor och till män: fler män än kvinnor får bilstöd och särskilt boende. Även transpersoner med funktionsnedsättningar påverkas negativt. Eftersom det är kommunerna som beslutar om habiliteringsersättningen blir också de regionala skillnaderna orimliga. Hjälpmedelsansvaret är uppdelat på olika myndigheter, något som gör det svårt att se helheten och leder till både dålig information och skillnader på både tillgång och pris.

23. Fi verkar för att det inte ska vara möjligt att dra ner på omfattningen av tidigare beviljade insatser om behovet är oförändrat.
24. Fi verkar för att myndighetsutövande personal inom funktionshinderområdet utbildas i genusfrågor och får i uppdrag att aktivt arbeta med lika fördelning av insatser utifrån diskrimineringslagen.
25. Fi verkar för ett införande av en samordningsansvarig och ett samverkanskrav mellan de myndigheter som en person får insatser ifrån.
26. Fi verkar för att Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram en lista över vad som ska klassificeras som hjälpmedel.
27. Fi verkar för ökad utveckling och utnyttjande av teknologi och hjälpmedel för att undanröja funktionshinderande miljöer.

Socialpsykiatri

I och med psykiatrireformen i mitten på nittioalet lades ansvaret för socialpsykiatrin över på kommunerna, som ansvarar för att personer med psykisk funktionsnedsättning får det stöd som de kan komma att behöva i sin vardag. Kommunerna ska även medverka till att personen får en meningsfull sysselsättning, boende samt ansvarar för vissa hälso- och sjukvårdsinsatser. Brukare som kommer i kontakt med socialpsykiatrin är inte sällan multisjuka och har behov av annat stöd från socialtjänst och sjukvård. Det innebär att brukaren ofta har eller behöver ha kontakt med många olika myndigheter, som arbetsförmedling och försäkringskassa, och det är nödvändigt att berörda myndigheter samverkar för att brukaren ska kunna få det stöd hen behöver.

28. Fi verkar för att alla brukare inom socialpsykiatrin får en kontaktperson med samordningsansvar i staden när personen ansöker om stöd.
29. Fi verkar för att det i varje stadsdel finns en person med uppsökandeansvar.
30. Fi verkar för att all personal inom socialpsykiatrin har utbildning i perspektiv som genus, funktionalitet, hbtq, antirasism och ålder.
31. Fi verkar för att personal inom socialpsykiatrin har kunskap om missbruk och dess koppling till psykiska funktionsnedsättningar.
32. Fi verkar för att det i varje stadsdel finns minst en öppen träfflokal i varje stadsdel.
33. Fi verkar för att de öppna träfflokalerna har öppet kvällar och helger.
34. Fi verkar för att varje öppen träfflokal erbjuder en studiecirkel per termin.

Boendestöd och boende

Sedan psykiatrireformen har boendestöd blivit en vanlig insats inom socialtjänsten eftersom fler personer med psykiska funktionsnedsättningar har vanligt boende. Boendestöd erbjuds till personer med mer "traditionella" psykiatriska diagnoser, men även till personer med neuropsykiatriska diagnoser. Boendestöd är en praktisk insats som kan omfatta allt från motivationsarbete till att utföra vardagssysslor tillsammans med och åt brukaren, men syftar även till att upprätthålla och utveckla personens egna resurser. Boendestöd är inte begränsat till hemmet utan omfattar allt som kan bidra till brukarens förmåga att klara vardagslivet. Idag är insatsen otillräcklig då brukaren oftast bara kan få boendestöd under dagtid på vardagar. Det gör det svårt för brukaren att kombinera boendestöd med studier eller arbete, även om boendestödet är väl utformat att passa den enskildes behov.

Staden ska kunna erbjuda brukaren ett särskilt boende när det finns behov och brukaren önskar detta. I dagsläget finns ett underskott på sådana boenden men behovet kvarstår. För att brukarens behov ska kunna tillgodoses på bästa möjliga sätt är det viktigt att det finns olika boendeformer så att brukaren själv kan välja ett boende som passar hans livsstil. På boenden måste det finnas personal med goda kunskaper om psykiska funktionsnedsättningar och motivationsarbete. Brukarens egna behov och önskemål måste alltid stå i centrum, speciellt när det gäller en insats av detta slag.

35. Fi verkar för en non-profit princip inom socialpsykiatrins verksamheter.
36. Fi verkar för att boendestöd finns tillgängligt på kvällar och helger.
37. Fi verkar för byggandet av fler särskilda boenden.
38. Fi verkar för fler försöks- och träningslägenheter.
39. Fi verkar för att den mat som serveras på särskilda boenden är ekologisk och fairtrade.

Sysselsättning

Kommunerna ansvarar även för att brukaren kan få en meningsfull sysselsättning. Sysselsättningsverksamheter ska ha ett tydligt syfte, de ska framförallt vara utvecklande och arbetsförberedande. För att kunna erbjuda en individanpassad omsorg måste det finnas ett brett spann av sysselsättningar. Det kan handla om allt från att arbeta på ett café eller datakunskap. I dagsläget är målet med de flesta sysselsättningar att brukaren ska kunna övergå till ett "vanligt" arbete. Men vi i Feministiskt initiativ anser att även de brukare som kanske inte kommer kunna gå över till den reguljära arbetsmarknaden måste ha rätt till en sysselsättning om de önskar. Ansvar ligger på flera olika huvudmän och även här är det viktigt med samverkan mellan berörda myndigheter men även med näringsliv och andra organisationer. Individens egen önskan måste dock få styra när det gäller att komma ut på arbetsmarknaden.

40. Fi verkar för fler sysselsättningsverksamheter i staden.
41. Fi verkar för mångfald inom socialpsykiatrins sysselsättningsverksamheter.
42. Fi verkar för möjligheten att få sysselsättning på heltid under en tid, utan krav på inträde på den reguljära arbetsmarknaden.
43. Fi verkar för att det finns sysselsättningar med fokus på studier istället för arbete.

M. Kvinnofrid, mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, våld och förtryck i namn av heder

Våld i nära relation är ett stort samhälls- och folkhälsoproblem i Sverige, och det handlar i huvudsak om mäns våld mot kvinnor och barn. Frihet från våld är en grundläggande mänsklig rättighet och staden har ett stort ansvar för att stötta brottsoffer och skydda utsatta personer från våld och hot om våld. Feministiskt initiativ vill se ett långsiktigt och hållbart arbete där olika myndigheter samarbetar för att säkra våldsutsatta personers säkerhet.

1. Fi verkar för att det ska råda kvinnofrid.
2. Fi verkar för ett ökat kommunalt ansvarstagande för att förebygga våld, liksom för behandling av förövare och stöd till utsatta med alla former av problematik och livsvillkor.
3. Fi verkar för att kvinnofrid ska gälla inom kommunens verksamheter, till exempelvis badhus eller träningshallar, där det ska finnas information om kvinnofrid på flera språk.

Kvinno- och tjejjourers roll och stadens ansvar

I dag sköts mycket av stödet och skyddet till våldsutsatta kvinnor och barn av kvinno- och tjejjourer: den ideella sektorn gör stadens arbete. Trycket på jourerna är stort och de kan inte ta emot alla de personer som behöver stöd, vilket innebär att mer än hälften av alla kvinnor som söker skydd nekas på grund av platsbrist. Feministiskt initiativ menar att kvinnojourer ska vara en del av välfärden och inte beroende av ideella krafter. Kvinno- och tjejjourers roll måste prioriteras högre, inte minst i form av ökat ekonomiskt stöd.

Många gånger är flera myndigheter inblandade i ärenden som rör våld i nära relation. Det ska då inte vara den våldsutsatta personen som själv ska behöva ansvara för samordningen. Myndigheterna måste lära sig av varandras kunskande när det handlar om funktionshinder, missbruk och särskilda stödbehov.

Den som blivit utsatt för våld i en nära relation står ofta inför stora praktiska problem. Inte sällan måste den utsatta lämna sitt hem för att komma bort från förövaren, tillsammans med barn och andra beroende familjemedlemmar. Därför är det viktigt att staden har både akuta och långsiktiga boenden (se även *Bostäder*) och att insatser görs så att barns vardag störs så lite som möjligt. I de skyddande boendena måste finnas en medvetenhet om att de behövandes förutsättningar skiljer sig och att den som lämnat en samkönad relation på grund av våld kräver en särskild vaksamhet. Det måste också finnas skyddat boende tillgängligt för mödrar med tonårssöner.

4. Fi verkar för att kvinno- och tjejjourer ska vara en del av den offentligt finansierade välfärden, med minst en kommunalt finansierad jour i varje stadsdel.
5. Fi verkar för att jourerna garanteras ekonomiskt stöd från kommunen för till exempel lokalhyra, skyddat boende och personalkostnader.
6. Fi verkar för att alla stadsdelar har anställda kvinnofridssamordnare, kvinnofridsteam eller särskilt utsedda personer som har god kompetens om kvinnofridsfrågor.
7. Fi verkar för att kommunen ansvarar för samordningen mellan myndigheter i ärenden som rör våld i nära relationer.
8. Fi verkar för att Stockholms stad ska tillsätta en samordningsenhet som kan bistå utsatta kvinnor och barn. I de fall där hjälpsökande talar annat språk än svenska ska de ha rätt till tolkhjälp.

9. Fi verkar för att Stockholms stad ska kunna erbjuda akut boende för personer som utsatts för våld, hot om våld eller hatbrott i hemmet och av rädsla inte kan återvända.
10. Fi verkar för att utsatta kvinnor och barn ska ha tillgång till hjälp, stöd, respektfullt bemötande och skyddat boende i sitt närområde, oberoende av vart personen är folkbokförd.
11. Fi verkar för att det ska finnas skyddade boenden utformade efter olika behov.

Särskilt utsatta personer

I skuggan av det stora samhällsproblem som mäns våld mot kvinnor och barn är, finns andra slags våld som ofta glöms bort när samhället talar om våld i nära relationer. Det tar längre tid innan det upptäcks och fördomar begränsar det stöd som ges, om något alls går att få. Exempel är våld i samkönade relationer, våld mot äldre och våld mot transpersoner. Hbtq-ungdomar som utsätts för våld i hederns namn är en grupp som nästan är helt osynliggjord och som samhället ännu saknar kompetens att skydda.

Personer med fysiska, psykiska och kognitiva funktionsnedsättningar, psykisk sjukdom eller missbruk är överrepresenterade bland våldsutsatta. Av flera orsaker har de grupperna dessutom än svårare att få stöd. Många har negativa erfarenheter av kontakt med myndigheter och professionella och drar sig därför för att berätta om övergrepp och annat våld.

Kvinnor och barn utan medborgarskap i Sverige befinner sig i en särskilt utsatt situation och får utstå förtryck och våld i stor omfattning, eftersom förövarna ofta utnyttjar det faktum att de inte kan söka hjälp från myndigheter på grund av rädsla för utvisning. Alla som befinner sig i Stockholm ska kunna känna sig trygga med att det finns stöd och hjälp att få, utan att behöva oroa sig för oönskade följder.

12. Fi verkar för att personal på berörda myndigheter får utbildning i bemötande och perspektiv som könsmakt och genus, hbtq, funktionalitet och antirasism.
13. Fi verkar för att all jourverksamhet ska bygga på perspektiv som könsmakt och genus, hbtq, funktionalitet och antirasism.
14. Fi verkar för att papperslösa kvinnor och barn som utsätts för våld ska känna sig trygga med att söka hjälp i kommunen.

Våldtäkt och sexuella övergrepp

I dag lever vi i ett samhälle där kvinnors kroppar visas upp som objekt i medier och på bästa reklamplats. Till det hör gamla och unkna föreställningar om kön, makt, sexualitet och våld, som yttrar sig i hat och sexualiserade hot mot kvinnor som tar plats i offentligheten, inte minst feministiska skribenter och politiker. Hotens syfte är att skrämja för att tysta, underordna och marginalisera kvinnor, och på många sätt fungerar de.

Rädslan för våldtäkt begränsar mångas vardag och inskränker deras rörelsefrihet i det offentliga rummet, och är på så sätt ett demokratiproblem. Det handlar om människors skilda handlingsutrymme och frihet: en grupp människor hindras att fullt ut ta del i samhället, eftersom de riskerar att utsättas för våld.

Förväntningar på könen, gamla normer och föreställningar om sexualitet orsakar stora problem när offer våldtäkt eller sexuella övergrepp trakasseras och skuldbeläggs. Feministiskt initiativ anser att staden därför måste arbeta med att utmana förlegade värderingar och arbeta för att motverka de föreställningar som ligger till grund för våldtäkter och sexuella övergrepp. Där kan skolan spela en central roll genom att synliggöra normer kring sexualitet och våld.

Det finns en rad olika saker staden kan göra för att öka tryggheten i det offentliga rummet. Feministiskt initiativ vill se en politik där skola, socialtjänst och stadsplanering samverkar för att göra Stockholm till en tryggare stad.

15. Fi verkar för att kommunen arbetar kontinuerligt med värderingsfrågor för att förebygga misstänkliggörande och skuldbeläggande från samhället av offer för våldtäkt eller sexuella övergrepp.
16. Fi verkar för obligatoriska utbildningar om genus- och hbtq-perspektiv och mäns våld mot kvinnor, i skolan och på ungdomsmottagningar och för kuratorer och socialarbetare.
17. Fi verkar för att offer för sexualiserat våld får relevant stöd och hjälp.
18. Fi verkar för att kommunen erbjuder stöd till förövare för att förebygga våld och övergrepp.
19. Fi verkar för en förbättrad sexualundervisning och utbildning i genusperspektiv i skolan där normer kring sexualitet och våld ingår som en del av undervisningen.

Prostitution och människohandel

Prostitution och människohandel för sexuella ändamål är en form av våld och ett brott mot de mänskliga rättigheterna. Arbetet för att minska prostitutionen måste tydligare inriktas på att minska efterfrågan och att kraftfullt avvisa idén om mäns rätt att konsumera och exploatera kvinnors, transpersoners, barns och andra mäns kroppar.

Bakgrunden till att människor hamnar i prostitution kan vara fattigdom, tvång och hot, missbruk eller självskadebeteende. Kunderna är fortfarande till allra största del män.

Staden behöver ta ansvar för ökad medvetenhet, kunskap och samordning kring prostituerades situation och upprätta en handlingsplan kring stöd, eventuellt skydd och särskilt anpassade behandlingsprogram och andra vårdalternativ. Det uppsökande arbetet måste utökas. Prostitution och trafficking går hand i hand och staden måste bli bättre att hantera de ärendena, och göra det centralt. Eftersom de enskilda stadsdelarna sällan får sådana på sina bord saknar de den kunskap och de kontaktkanaler som krävs för att kunna erbjuda ett bra stöd.

20. Fi verkar för utökade resurser och stödinsatser riktade mot uppsökande arbete till prostituerade som vill ta sig ur sin situation.
21. Fi verkar för att utveckla och utöka det uppsökande arbetet för barn och ungdomar i prostitution, exempelvis genom att erbjuda stöd och kunskap till skolkuratorer och arbetande inom socialtjänsten.
22. Fi verkar för att utveckla arbetet i skolor i förebyggande syfte genom att arbeta med värderings- och attitydfrågor hos barn och ungdomar.
23. Fi verkar för att all personal inom kommunen ska få obligatorisk utbildning om mäns våld mot kvinnor inklusive prostitution och människohandel.
24. Fi verkar för att utöka kunskapen hos ungdomsmottagningen för att kunna upptäcka ungdomar med riskbeteende som en del av ett förebyggande arbete.
25. Fi verkar för att ärenden med personer som utsatts för trafficking ska hanteras centralt av Stockholms stad.
26. Fi verkar för att det i kommunen finns stöd till personer som köper sex för att förebygga sexköp.
27. Fi verkar för att staden erbjuder kommunala boendeplatser på skyddat boende för offer för prostitution och människohandel.
28. Fi verkar för att öka det uppsökande arbetet mot personer som riskerar att hamna i prostitution och människohandel.
29. Fi verkar för att öka insatserna för att förhindra att personer återfaller i prostitution och människohandel.
30. Fi verkar för en kompetenshöjning kring papperslösa och ensamkommande ungas särskilda utsatthet och risk att hamna i prostitution och människohandel.

Maskulinitet och våld

Normer för manlighet har länge kopplats till föreställningar om makt och rätten att utöva kontroll. Feministiskt initiativ ska verka för att en förändring sker på detta område. Vi måste öka kunskapen om de förödande konsekvenser som normer och föreställningar kring maskulinitet skapar. Det våldspreventiva arbetet i Stockholm måste utvecklas: fokus ska ligga på kopplingen mellan maskulinitet och våld, och perspektiv som könsmakt och genus, hbtq och antirasism måste vara närvarande.

I dag vet vi inte hur stora kostnaderna för mäns våld är. Utöver sjukvård, skyddade boenden och rättegångskostnader bör även indirekta kostnader, som förlorad arbetsinkomst samt fysisk och psykisk ohälsa, räknas in.

Feministiskt initiativ vill se en stor regional satsning där Stockholms stad och stadens olika uppdrag och verksamheter arbetar tydligare mot våld och hot om våld. Skolan, idrottsföreningar och ungdomsgårdar har en viktig roll i detta arbete. Föreställningar kring maskulinitet och våld är ett tydligt hinder för att nå ett jämställt samhälle.

31. Fi verkar för att det våldspreventiva arbetet utvecklas i Stockholm, med tydligt fokus på kopplingen mellan maskulinitet och våld.
32. Fi verkar för att våldspreventivt arbete ska vara baserade på de metoder som enligt utvärderingar visat bäst resultat.
33. Fi verkar för att en undersökning av kostnaderna för mäns våld genomförs.
34. Fi verkar för att skolorna får mer resurser till att arbeta med värderings- och attitydfrågor hos barn och unga.
35. Fi verkar för att personal inom skola och annan ungdomsverksamhet ska få utbildning om kopplingen mellan maskulinitet och våld samt i konfliktlösning grundad på en ickevålds-princip.
36. Fi verkar för att personer som utövar våld ska ha rätt till hjälp med att upphöra med sina våldshandlingar och att hjälpen måste innefatta perspektiv som könsmakt, hbtq och antirasism.
37. Fi verkar för ökad kunskap om nationella minoriteter inom kvinnofridsområdet.

Våld och förtryck i namn av heder

37. Fi verkar för ett mer långsiktigt stöd till personer som utsatts för våld i namn av heder för att säkerställa behov av hjälp som kan uppkomma efter den akuta skyddsfasen.
38. Fi verkar för att staden avsätter bostäder som kvinnojourerna kan disponera.
39. Fi verkar för att staden säkerställer att personer som tvingats lämna sina hem på grund av våld kan få en ny bostad.
40. Fi verkar för att staden samarbetar med andra kommuner för att underlätta flytt för våldsutsatta som behöver byta stad.
41. Fi verkar för att våldsutsatta prioriteras i förturssystemet.
42. Fi verkar för att elevhälsan och annan skolpersonal kompetenshöjs i våld i namn av heder.
43. Fi verkar för att socialtjänsten får kontinuerlig kunskapshöjande insatser kring våld i namn av heder.

N. Missbruk

Missbruk av alkohol och droger är ett stort socialt problem; det är inte bara den enskilda individen som drabbas, utan också anhöriga och samhället i stort. Därför måste staden ta ett stort ansvar för både förebyggande arbete och behandling. Även annan beroendeproblematik som exempelvis spelmissbruk måste uppmärksammas mer eftersom andra missbruk ofta kommer i skymundan.

Frivillighet har alltid varit en av hörnstenarna i missbruksvården och måste så vara även i fortsättningen. Staden måste se till att personal inom missbruksvården har goda kunskaper i bemötande och om de psykosociala faktorer som leder till och underhåller ett missbruk. Ett sådant arbete ökar möjligheterna att tillsammans med individen besluta om frivilliga behandlingsåtgärder snarare än att skapa frivillighet genom att hota med tvångsåtgärder, vilket ibland händer i dag. Kunskaperna ökar också chansen för individen att bli frisk från sitt missbruk.

Det finns avgörande skillnader mellan olika gruppers relation till alkohol och droger. För att vård och behandling ska kunna utformas med hänsyn till de olikheterna krävs kunskap om kön, klass, sexualitet, könsidentitet och könsuttryck, etnicitet, ålder och funktionalitet i alla led i bemötande-, behandlings- och tillfrisknandeprocessen inom all missbruksvård.

Feministiskt initiativ vill satsa på att öka kunskapen om de gruppernas missbruk. Vi vill också se en förbättring när det gäller vården och behandlingen av kvinnor med en missbruksproblematik, eftersom kvinnor ofta förbises och inte får tillgång till samma stöd som män. Det behövs avgiftningskliniker, behandlingar och boenden som är avsedda endast för kvinnor och andra förbisedda grupper.

1. Fi verkar för att stadens alkohol- och drogpolicyer innefattar ekonomiska uppskattningar av alla alkohol- och drogrelaterade kostnader.
2. Fi verkar för att staden upprättar policyer för andra beroenden än alkohol och droger, och arbetar för att uppmärksamma och informera om dem.
3. Fi verkar för att öka kunskapen och stödet om andra beroenden, som spel, sex och mat där invånare far illa.
4. Fi verkar för att det finns lättillgänglig information om stöd och hjälp på internet och i det offentliga rummet.
5. Fi verkar för att stadens alkohol- och drogpolicyer innefattar perspektiv som könsmakt och genus, antirasism, hbtq, funktionalitet, sexualitet och ålder.
6. Fi verkar för att perspektiv som könsmakt och genus, antirasism, hbtq, funktionalitet, sexualitet och ålder tillförs alla led i bemötande-, behandlings- och tillfrisknandeprocessen inom alkohol- och drogmissbruksvården.
7. Fi verkar för att utbildning kring alkoholens och narkotikans roll ur perspektiv som könsmakt och genus, antirasism, hbtq, funktionalitet, sexualitet och ålder genomförs för all personal inom skola, socialtjänst och all behandlingsverksamhet.
8. Fi verkar för mer resurser till kvinnoteam inom socialtjänsten och andra relevanta verksamheter.
9. Fi verkar för ökade resurser till arbetet mot mäns missbruksrelaterade våld mot kvinnor inom staden.
10. Fi verkar för att kvinnor inom missbruksvården ska få en vård som fullt motsvarar männens.
11. Fi verkar för ett större skydds nät för hemlösa personer i missbruk, exempelvis genom uppsökande verksamhet, vårdinsatser på boenden och mer stöd i form av samtal.
12. Fi verkar för att Stockholms stad har ett sprututbytesprogram i varje stadsdel.
13. Fi verkar för att information om stöd från missbruksvården blir tillgänglig på de nationella minoritetsspråken.

Unga i missbruk

Det är viktigt att staden har ett väl utformat stöd för ungdomar som har hamnat i missbruk. En tät dialog med unga, skola och föräldrar kan vara en möjlig väg till att stöd sätts in snabbt och undvika att ungdomen far illa. En viktig del i det preventiva arbetet med de frågorna är skolan. Det är viktigt att skolan ser till den forskning som finns på området eftersom mycket av den visar att Sveriges modell för alkohol- och drogekunskap inte fungerar så som den är tänkt. Nolltolerans och skrämseltaktik är inte ett bra recept för att få ungdomar medvetna om användning, faror och risker med alkohol och droger. Feministiskt initiativ vill se ökade resurser till skolorna för att höja kunskapen hos barn och unga om alkohol och droger, där man också belyser olika perspektiv.

Av vikt är att uppmärksamma unga kvinnors situation på ett tidigt stadium och försäkra sig om att de får samma insatser som unga män.

44. Fi verkar för en central verksamhet i Stockholms stad för ungdomar med missbruksproblematik.
45. Fi verkar för att skolans utbildningar kring alkohol och droger tillförs perspektiv som genus, antirasism, hbtq, funktionalitet, sexualitet och ålder.
46. Fi verkar för att det genomförs utbildningar om alkoholens roll utifrån perspektiv som genus, antirasism, hbtq, funktionalitet, sexualitet och ålder som all personal inom skola, socialtjänst och behandlingsverksamhet får ta del av.
47. Fi verkar för att ökade resurser till socialtjänstens arbete med ungdomar och unga vuxna med missbruksproblematik.

O. Utsatta barn och ungdomar

Alla barn har rätt att leva ett tryggt liv, och det är staden som har det yttersta ansvaret för det. I de fall där samhället får gå in och ta vårdnadshavares roll, måste barnets bästa alltid komma i första hand. Staden har ett särskilt ansvar för utsatta barn och ungdomar och ska i alla situationer där ett barn far illa, eller riskerar att fara illa, ta tillvara på barnets rättigheter. I det ingår också att informera alla barn, unga och föräldrar om deras rättigheter.

Barn och ungdomar är ibland beroende av en vuxenvärld som ser och agerar snabbt. Det krävs tydlighet och långsiktighet i arbetet med barn och unga, så att korta och tillfälliga lösningar undviks. För det behövs en lyhörd och kompetent socialtjänst och skola, som är kunnig i frågor som genus, hbtq, antirasism och funktionalitet.

Samma villkor måste gälla i alla delar av staden – i dag är det stor skillnad på vad för slags stöd som erbjuds i de olika stadsdelarna. Feministiskt initiativ vill se ett Stockholm där alla, oavsett var man bor eller vilka förutsättningar man har, kan leva som man vill och har rätt till samma hjälp och stöd.

Ett stort samhällsproblem är också socialtjänstens dåliga villkor. Socialsekreterare larmar om en orimlig arbetsbörda som gör att de inte alltid kan fullgöra det ansvar som lagen kräver. Ökade resurser måste till för att säkerställa rättssäkerheten och ge socialsekreterarna möjlighet att utföra ett gott arbete.

1. Fi verkar för att mer resurser satsas på att möjliggöra en ökad bemanning inom socialförvaltningens barn- och familjearbete.
2. Fi verkar för att mer resurser satsas på insatser för utsatta barn och ungdomar såväl i skolan som inom socialförvaltningen.
3. Fi verkar för att skolans uppdrag att säkerställa alla barns rättigheter enligt barnkonventionen utvecklas och tillämpas.
4. Fi verkar för att stödet till barn och unga som upplevt våld är välutbyggt och ges skyndsamt.
5. Fi verkar för att barn och ungdomar i kontakten med socialtjänsten får möjlighet till ett eget ombud som har ett särskilt ansvar för att barnet eller ungdomens behov tillgodoses.
6. Fi verkar för att utsatta barn och unga får hjälp och stöd utifrån sina individuella förutsättningar och att insatserna inte begränsas av ålder.
7. Fi verkar för att öka socialtjänstens kunskap om hur nationella minoriteter behandlats av majoritetssamhället genom historien, särskilt i frågor som rör omhändertagande av barn.
8. Fi verkar för att placerade barn som tillhör en nationell minoritet ska få behålla och utveckla sin språkliga och kulturella identitet.

Barn och unga i hemlöshet

Barn och ungdomar i hemlöshet är fortfarande förhållandevis ovanligt i Stockholms, men det är en växande problematik ovärdig den svenska välfärdsstaten. Ungdomar som rymmer eller kastas ut hemifrån har ofta en historia av utsatthet och social problematik, och till det ett skadat förtroende för vuxenvärlden. De som möter de ungdomarna måste göra det med lyhördhet, tålmod och resurser. Socialtjänsten måste ha både uppsökande verksamhet och beredskap att möta dem som självmant söker sig dit.

Myndiga gymnasiestuderande som rymmer eller kastas ut hemifrån hamnar ofta i ett glapp mellan olika enheter på socialtjänsten. Det innebär att de riskerar att bli uppmanade att sluta gymnasieskolan för att stå till arbetsmarknadens förfogande för att ha rätt till försörjningsstöd. Det är möjligt för staden att göra individuella bedömningar så att

gymnasieelever kan fullfölja sin utbildning, men de görs sällan. Därför måste den möjligheten förtydligas.

9. Fi verkar för att socialtjänsten ökar sitt uppsökande arbete med särskilt fokus på att nå barn och unga som lever i eller riskerar att hamna i hemlöshet.
10. Fi verkar för att barn och unga i hemlöshet får omfattande stöd i sin sociala situation för att kunna tillgodogöra sig insatser från sociala myndigheter och fullfölja sin skolgång.
11. Fi verkar för tydligare riktlinjer för att de gymnasiestuderande ungdomar som kastas ut eller rymmer hemifrån ska få möjligheter att fullgöra gymnasieskolan, utan att förlora ekonomiskt eller socialt stöd.

Barn och unga utsatta för våld

Våld och övergrepp mot barn är ett allvarligt brott och ett stort samhällsproblem. Barn och unga som utsätts för våld löper inte enbart risk för fysiska och psykiska skador av våldet, de löper också en omfattande risk för ohälsa och olika former av sociala problem i framtiden. Staden har genom framför allt förskola, skola, fritidsverksamheter och sociala myndigheter ett stort ansvar för att förebygga, tidigt upptäcka och skydda våldsutsatta barn och ungdomar. I det ansvaret ingår att förutsättningslöst lyssna på och bekräfta barnens berättelser även om de inte alltid överensstämmer med vårdnadshavarnas.

Feministiskt initiativ vill att socialtjänsten ges skyldighet att utreda och erbjuda insatser till barn som misstänks vara utsatta för våld och deras familj, även om polisens utredning och förundersökningen lagts ned. Särskilt viktigt är det när misstankarna handlar om sexuella övergrepp.

De yrkesgrupper som arbetar med barn, som pedagoger, elevhälsopersonal, kuratorer på ungdomsmottagningar, och utredare i familjerätts- och barnavårdsärenden, måste ha utbildning i kvinnofrid, våld i nära relationer och förtryck i namn av heder och religion. De måste också ha kunskap om frågor som genus, klass, hbtq, antirasism och funktionalitet.

12. Fi verkar för att de yrkesgrupper som arbetar med barn och barns omständigheter ges obligatorisk fortbildning om olika slags förtryck och perspektiv.
13. Fi verkar för att alla utredare i familjerättsärenden och barnavårdsärenden ges fortbildning om kvinnofrid, våld i nära relationer, bemötande och metoder att samtala med barn.
14. Fi verkar för att myndiga gymnasiestuderande som fortfarande bor hos föräldrar eller andra försörjningsskyldiga vuxna ska utredas av barn- och ungdomsenheten vid misstanke om missförhållande i hemmet.
15. Fi verkar för att socialtjänsten får ökade resurser att förebygga och utreda risker för barn- och tvångsäktenskap och vidta nödvändiga åtgärder.
16. Fi verkar för att barn och ungdomar som är utsatta för våld och förtryck i namn av heder ska erbjudas möjlighet att byta skola.

P. Stadsplanering

Alla invånare i Stockholm ska ha möjligheten att leva sitt liv i staden, oavsett i vilken stadsdel och bostadsområde man bor, oavsett vilka förutsättningar man har och oavsett om man har tillgång till bil. Så är det inte i dag; det finns många hinder av både ekonomiska och fysiska slag som står i vägen för den tillgängliga och jämlika staden, den feministiska stad som Feministiskt initiativ strävar efter. För att vi ska nå dit är det viktigt att ställa frågan för vem staden är byggd. Vem har det lätt att ta sig fram? Vilka grupper prioriteras? Det gäller såväl nya infrastrukturprojekt och nybyggnation som för existerande stadsdelar och områden.

Den grupp som hittills prioriterats i stadsplanering, trafik och bostadsbyggande är män. Män har högre inkomster och tryggare arbetsvillkor än kvinnor. Män kör bil i högre utsträckning än kvinnor och låginkomsttagare, som oftare åker kollektivt. Män har i större utsträckning möjlighet att äga bostadsrätter än kvinnor, som bor i hyresrätter. Mäns krav på trygghet och säkerhet i staden ser också annorlunda ut än kvinnors. En stad som planeras utifrån män innebär att den byggs för män. Därför är Stockholm inte en jämlik stad.

I stadsplaneringen kommer trender och går. Ibland byggs det tätt och yteffektivt, ibland eftersträvas luft och ljus, vissa gånger separeras bostäder och arbetsplatser, andra är det ABC-staden som är idealet. I dag är det innerstadens kvartersbebyggelse som är mallen, såväl när nya områden byggs som när äldre stadsdelar ska förtätas. I de senare fallen görs det alltför ofta utan hänsyn till den bakomliggande tanken bakom den ursprungliga planeringen, och många av det gamla områdets särskilda kvaliteter byggs bort.

Feministiskt initiativ vill att stadsplanering ska ske med jämlikhet och jämställdhet i åtanke, och med hänsyn till såväl invånarnas olika behov som den äldre bebyggelsens värden.

1. Fi verkar för att all stadsplanering ska göras utifrån perspektiv som könsmakt och genus, funktionalitet, ålder, klass, hbtq och antirasism.
2. Fi verkar för att höja kompetensen inom perspektiv som könsmakt och genus, funktionalitet, ålder, klass, hbtq och antirasism hos dem som arbetar med stadsplanering och bostadsproduktion.

En levande stad

Feministiskt initiativ vet att en tät, levande och kollektivtrafikbaserad stad är bättre för både miljö och människor än en utspridd och bilberoende. En feministisk stad är en tillgänglig stad. Vi har en vision om 15-minutersstaden, en stad där alla invånare ska kunna nå samhällsservice, mataffärer, förskola och skola, bibliotek, grönområden och vårdcentral på mindre än 15 minuter, utan att behöva ta bilen. Därför måste det finnas många lokala stadskärnor med fullständig service och goda kommunikationer.

För en levande stadsmiljö behövs kultur, handel och föreningsliv. Det måste finnas plats för att mötas, tillgängliga lokaler för föreningsverksamhet och aktiviteter som det inte kostar pengar att delta i. Sådant måste planeras in i nya stadsdelar och bostadsområden redan från början, och i äldre bebyggelse ska det vara stadsdelsnämndernas ansvar att se till att skapa om det saknas. Det är viktigt att det finns utrymme för olika invånargrupperns behov, och att det är invånarna som definierar de behoven och inte politiker och tjänstemän.

När det gäller såväl tillgången på service som stadsplaneringen i allmänhet är det viktigt att invånarna engageras och deltar. Det innebär att planer för staden ska byggas på förslag från politiker och invånare, inte från kommersiella aktörer. Förvaltningen ska ha kompetens och resurser att ha en progressiv, visionär och förutseende stadsplanering.

De offentliga verksamheterna spelar en viktig roll för en levande stad. När den offentliga servicen försvinner från en stadsdel rör sig färre människor i området, vilket i sin tur ger sämre

underlag för andra verksamheter. Staden och stadsdelsnämnderna har därför ett stort ansvar för de lokala centrumen och för att de ger den service som invånarna behöver i form av mat-affärer, bank, vårdcentraler, apotek och restauranger.

3. Fi verkar för att stadsplaneringen ska genomföras av staden i samråd med invånarna.
4. Fi verkar för att all planering och allt byggande genomförs med hänsyn till estetiska värden.
5. Fi verkar för en tät stad med tydliga stadsdelskärnor.
6. Fi verkar för att alla stadsdelskärnor har en hög servicenivå.
7. Fi verkar för att staden och stadsdelarna erbjuder lokaler för det lokala föreningslivet, kostnadsfritt eller mot en mycket låg avgift.

En öppen stad

En feministisk stad är öppen och tillgänglig för sina invånare. I den kan alla röra sig fritt i det offentliga rummet, utan att begränsas av kommersiella intressen.

En trend de senaste åren har varit att förvandla förortscentrum till gallerior och att bygga stora köpcentrum, ofta en bit utanför den befintliga bebyggelsen vid en större bilväg. Dessa likriktade gallerior och köpcentrum med höga hyror kväver kulturen och den lokalt förankrade handeln. När privata aktörer äger och bestämmer över det offentliga rummet blir det svårare för stadens invånare att mötas utan att samtidigt tvingas till konsumtion. Den enklaste formen av demokratiska handlingar, som att hålla manifestationer, dela ut politisk information eller på annat sätt synas lokalt, begränsas också eftersom galleriaägare sällan upplåter sina lokaler till sådant.

Feministiskt initiativ vill motverka etableringen av gallerior och köpcentrum, och slå ett slag för det öppna centrumet, med en blandning av butiker, restauranger och offentlig service. Centrumen är stadsdelarnas kärnor och en viktig del av samhällslivet. Därför ska de ägas och drivas av det allmänna.

De kommersiella intressena gör också intrång i vår vardag genom reklamen – vi fullkomligt bombarderas av köpbudskap och det är omöjligt att värja sig mot de snedvridna ideal som finns i mycket av reklamen. Feministiskt initiativs slutliga mål är ett gemensamt rum som helt saknar alla reklamtavlor och reklamskyltar, både utomhus och i kollektivtrafiken. (Se även *Kultur*.)

8. Fi verkar för att lokal handel och restaurangliv i samtliga stadsdelar prioriteras framför gallerior och externt liggande köpcentrum.
9. Fi verkar för ett stopp av utförsäljning av stadsdelscentrum till kommersiella aktörer.
10. Fi verkar för att staden återköper de centrum som kommersialiserats.
11. Fi verkar för att Stockholms stad kraftigt begränsar reklam i stadens offentliga utrymmen och i stället upplåter plats åt samhällsinformation och kultur.
12. Fi verkar för tydliga riktlinjer för att stoppa sexistisk, rasistisk och annat slags kränkande reklam i staden.

En trygg stad

Många invånare känner sig otrygga i staden. Det kan gälla alla människor, men vad som upplevs som otryggt skiljer sig åt mellan olika grupper. För dem som riskerar att bli utsatta för olika typer av överfall som överfallsvåldtäkt, hatbrott och liknande, handlar det ofta om mörka och ensliga områden, och särskilt under kvällar och nätter, något som enkelt går att åtgärda. Det krävs en översikt av alla promenadvägar, särskilt när de går genom ödsliga områden som parker, grönområden, folktomma stadsområden, och platser där biltrafiken fått dominera stadsbilden.

Tryggheten ska vägas in redan vid planeringen av staden, genom att inte skapa ensliga platser utan i stället ordna god belysning, avstå från stora buskar och träd som skymmer

sikten och till exempel välja andra, tryggare alternativ än gångtunnlar när bilväg korsar gångväg.

13. Fi verkar för att trygghetsperspektivet ska finnas med i alla stadsbyggnadsprojekt.
14. Fi verkar för att stadsdelarna kontinuerligt ska se över tryggheten i alla områden, både på gatorna och i parkerna.

En grön stad

En feministisk stad är också en grön stad, som ingår i ett naturligt kretslopp och vars påverkan på miljön och klimatet är så litet som möjligt. (Se vidare i *Miljö*.) I en grön stad finns tillgång till grönområden, parker, odlingslotter och gröna mellanrum bland bebyggelsen.

Feministiskt initiativ ser ingen motsättning mellan att förtäta staden och att både bevara naturmark eller skapa nya parker; det är en viktig uppgift för stadsplaneringen att kombinera behovet av naturmiljö och bostäder. Vi anser att det finns redan ianspråktagen mark som kan användas bättre, för bostäder och allt det andra som gör en stad. När staden letar efter platser att bebygga bör blicken först vändas mot överdimensionerade vägar och öde ytor. När biltrafiken nedprioriteras till förmån för kollektivtrafik försvinner de barriärer som bilvägarna skapar. Där frigörs plats för bostäder och stadsdelar knyts samman. I valet mellan ett köpcentrum och rena bostadsområden med centrum måste det naturliga vara att välja det senare.

En betydelsefull faktor är var förtätning sker och med vilket slags bostäder. I dag förtätas framförallt områden med flerbostadshus och hyreshus, medan villakvarteren lämnas som de är. I hyreshusområden byggs inte sällan radhus och villor för att skapa en blandad bebyggelse; det är ett argument som sällan hörs till förmån för flerbostadshus i villaområden. En långsiktig utveckling av glesa småhusområden mot en tätare stadsstruktur är en naturlig utveckling, och kan med klok planering ge plats för många nya stockholmare utan att kulturmiljövärden går förlorade. Att de hus som byggs på stadens mark innehåller hyreslägenheter med rimliga hyror snarare än dyra bostadsrätter är självklart.

15. Fi verkar för att stadsplanering ska ske med hänsyn till miljö och biologisk mångfald.
16. Fi verkar för att infrastrukturen, som kommunikationer, energi, vatten och avlopp, ska förvaltas med hänsyn till resurshushållning och ekologi.
17. Fi verkar för att utrymme ska avsättas för odling på gårdar, hustak och i parker.
18. Fi verkar för en förtätning av staden som sker med hänsyn till behovet av grönområden och den befintliga bebyggelsens planering.
19. Fi verkar för att främst bygga på redan exploaterade platser.
20. Fi verkar för att den förtätning som sker ska ge maximalt antal bostäder till rimliga priser.
21. Fi verkar för att staden tar en drivande och ledande roll i utvecklingen av stadens småhusområden.

En stad för barn

När exploateringstrycket på Stockholms mark är stort finns en risk att barnperspektivet går förlorat. Utevistelse och rörelse är viktigt för både den fysiska och psykiska utvecklingen, och en bra stad för barn är i längden en bra stad för alla. I stadsplaneringen ska alla stadens invånares behov tillgodoses och en viktig del i stadens arbete blir därför att fånga upp synpunkter från grupper som inte per automatik gör sig hörda. En sådan grupp är barn och ungdomar. En till synes bortglömd yta för någon kan vara central plats för en annan. Plats för lek och kreativitet får inte förhandlas bort i jakten efter ekonomiska vinster utan ska vara en utgångspunkt i planeringen. Allt fler förskolor byggs idag med minimala utsläppsgårdar som inte lever upp till barns behov. Feministiskt initiativ vill därför att ett mätbart kvalitets- eller ytkrav på tillkommande skol- och förskolegårdar antas av staden.

22. Fi verkar för att Stockholm antar en norm för skol- och förskolegårdars lekyta och kvalitet.
23. Fi verkar för att ett barnperspektiv genomsyrar stadsplaneringen.

Q. Trafik

Sedan mitten av förra seklet har staden planerats kring bilismen. På gator och vägar har andra trafikanter, som fotgängare, cyklister och kollektivtrafikanter, fått anpassa sig efter bilarna och bilisterna. Motorleder har tillåtits skära rakt genom bebyggda områden och på så sätt skapat barriärer mellan närliggande stadsdelar.

En stad byggd för bilismen är en ojämlig stad, eftersom bilanvändningen skiljer sig utifrån faktorer som kön, ålder och inkomst. Kvinnors och mäns vardagsliv ser typiskt sett olika ut: kvinnor, som fortfarande står för merparten av det obetalda arbetet och omsorgen för barn och gamla, lämnar och hämtar barn, uträttar ärenden och handlar mat, medan män rör sig mellan två punkter: jobbet och hemmet. I bilarna sitter medelålders män med goda inkomster, på väg till och från arbetet. I de allmänna färdmedlen trängs kvinnor, barn, ungdomar, äldre och låginkomsttagare.

Ojämligheten i trafiken syns då stora summor läggs på bilvägar och stora trafikleder, samtidigt som trycket på kollektivtrafiken blir allt större. I en tid då vi måste dra ner på bilåkandet för att minska både föroreningar och energiåtgång är det orimligt att bygga än mer för bilismen och på så sätt hålla ett ohållbart trafikslag under armarna. Bilismen måste bära sina kostnader i betydligt högre utsträckning.

Feministiskt initiativ vill komma ifrån den bilcentrerade synen på kommunikationer och i stället sätta gång-, cykel- och kollektivtrafiken som utgångspunkt för planering och utbyggnad. Större utrymme ska ges till cykelbanor, gågator och filer för buss och spårvagn, och parkering på gatumark ska begränsas. Där bilar och annan trafik konkurrerar om ytorna, är det bilarna som ska ge plats.

I gaturummet finns i dag en tydlig hierarki med bilen högst upp: när biltrafiken möter de andra trafikslagen sker det så gott som alltid på bilarnas villkor. Det är gångtrafikanterna som korsar bilvägen, inte tvärtom. Ett sätt att bryta den hierarkin är att arbeta med *shared spaces* och specifikt gångfartsområden, där de gående sätts först. Den bil- och cykeltrafik som behöver ta sig in på området får anpassa hastighet och kurs efter gångtrafiken. Gångfartsområden kan komplettera större zoner helt fria från privatbilism.

Snöröjning och halkbekämpning ska ske med utgångspunkten att trottoarer, gångvägar, cykelbanor och cykelleder prioriteras framför vägar för privat motorburen trafik.

Med en prioriterad, väl utbyggd och avgiftsfri kollektivtrafik kan vi på sikt helt ersätta privatbilismen.

1. Fi verkar för att stadens trafikplanering ska utgå från gång-, cykel- och kollektivtrafik.
2. Fi verkar för att kollektivtrafiken byggs in i de lokala stadskärnorna i stället för att dras runt dem.
3. Fi verkar för att all parkering på stadens mark ska vara avgiftsbelagd.
4. Fi verkar för att utbyggnad av motorleder stoppas.
5. Fi verkar för att stadsdelarna ska länkas samman bättre, både genom tät kollektivtrafik och bilfria gång- och cykelvägar.
6. Fi verkar för att begränsa gatuparkeringen.
7. Fi verkar för gator och vägar i innerstaden och stadsdelskärnorna omvandlas till gångfartsområden.
8. Fi verkar för att skapa zoner i innerstad och stadsdelskärnor som är fria från privatbilism.
9. Fi verkar för en förändrad prioritering under vinterhalvåret för gatuunderhåll och framkomlighet.

10. Fi verkar för en helt skattefinansierad och avgiftsfri kollektivtrafik.

Cyklism och gångtrafik

En feministisk och grön stad kräver att det finns väl utbyggda och väl underhållna cykel- och gångvägar. Det ska vara både enkelt och säkert att färdas med cykel och det ska finnas tillgänglig och utökad service.

Många av de cyklande stockholmarna gör korta turer i grannskapet, till kollektivtrafik och till skola och förskola, och något längre resor till närliggande stadsdelar. Stora delar av det lokala cykelnätet går på parkmark som sköts av stadsdelsnämnderna. Kvaliteten på de stråken är ofta dåliga och består till stor del av kombinerade gång- och cykelbanor. För att komplettera cykelpendlingen och öka det lokala cyklandet ska lokala cykelvägar och stråk utformas, underhållas och skötas så att även de uppfyller en god standard.

För att öka trafiksäkerheten ska cykelbanor vara separerade såväl från biltrafiken som från gångtrafiken, både på gator och på parkmark. Särskilt viktigt är det för att öka antalet barn som cyklar tryggt till skolan.

Ett utökat utrymme för cyklister i gatumiljö ska inte påverka utrymmet för gångtrafikanter utan istället möjliggöras genom att utrymmet för bilarna anpassas. Utrymmet för bilparkering ska minskas och gång- och cykeltrafik ska ges första prioritet vid nyanläggning och ombyggnad av gatumiljö.

Systemet med lånecyklar bör byggas ut. Genom att lägga cykelstationer vid alla tunnelbane- och pendeltågsstationer och vid knutpunkter för busstrafiken förbättras sambandet mellan cykeltrafik och kollektivtrafik. På sikt ska lånecyklarna bli en del av kollektivtrafiken.

11. Fi verkar för fler, säkrare och separerade cykel- och gångvägar.
12. Fi verkar för god standard på lokala cykelstråk, i enlighet med stadens Cykelplan.
13. Fi verkar för cykelparkeringar vid knutpunkter för kollektivtrafiken, i alla bostadsområden och runt om i staden.
14. Fi verkar för att sätta upp servicestationer vid alla cykelparkeringar och vid andra strategiska platser längs med cykelstråken.
15. Fi verkar för att öka antalet cykelstationer för lånecyklar i Stockholm.
16. Fi verkar för att lånecykelsystemet ska ingå i kollektivtrafiken.

R. Bostäder

Stockholmsregionen befinner sig i en kraftig tillväxtfas och invånarantalet ökar med tiotusentals personer varje år, och bostadsbyggandet har inte hängt med. Störst brist är det på hyresrätter, och särskilt de små. Den andel av alla bostäder som är hyresrätter minskade under åren av utförsäljningar stort och under samma tid ökade andelen bostadsrätter i samma omfattning.

1. Fi verkar för ett långsiktigt hållbart bostadsbyggande och en hög byggtakt.

En stad full av bostadsrätter är en segregerad stad. Bostadsrättspriserna är höga och för lån ställer banken krav på fast anställning och hög inkomst. I bostadsbristens Stockholm, där konkurrensen om det minskande antalet hyreslägenheterna ökar, har privatvårdarna möjlighet att ställa samma hårda krav också för hyreskontrakten. Samtidigt har allt fler osäkra arbetsförhållanden med deltider, vikariat och korttidsanställningar, vilket gör det svårt att komma ifråga för en bostad. Värst drabbas kvinnor, unga och utrikesfödda.

Bostadsbristen och den segregerade bostadsmarknaden är en brist i både välfärd och jämställdhet. När det är svårt att få tag på en bostad blir ungdomar tvungna att bo kvar hemma, stora familjer får trängas i små lägenheter och personer som utsätts för våld i hemmet saknar möjligheten att snabbt flytta från den våldsamma parten.

Staden har ett ansvar för att dess invånare har tillgång till bostäder, en skyldighet som står inskriven i grundlagen. Därför måste det byggas tillräckligt många bostäder för att möta befolkningstillväxten, och det måste också finnas ekonomiskt tillgängliga bostäder för alla.

2. Fi verkar för en inkluderande bostadsmarknad där normen om kärnfamilj och fast jobb, bostadsrätt och hög lön inte längre styr.
3. Fi verkar för att staden utformar en bostadsförsörjningsplan som ger alla invånare tillgång till en bostad.
4. Fi verkar för att andelen hyresrätter i stadsdelar och bostadsområden ska vara minst 60 procent.

Rätten till bostad

I en jämlik stad är tillgången till bra och billiga bostäder grundläggande. Dagens bostadsbyggande utgår från normen om livet i kärnfamilj med hög inkomst och tanken att alla ska äga sin bostad. Bygg- och fastighetsbranschen är två mansdominerade branscher och bostadsbyggandet är en verksamhet utformad av, med och för män.

När byggandet av hyresrätter minskar och omvandlingen till bostadsrätter ökar ställs ekonomiska krav som stänger stora grupper ute. En allt friare marknad innebär större ofrihet för de grupper som inte passar in i de snäva normer marknaden skapar. Arbetslöshet och otrygga arbetsvillkor hänger ihop med bostadslöshet.

Till det kommer den diskriminering som alltför många av stadens invånare upplever. Rasistiska föreställningar hos hyresvärdar gör att bostadssökande nekas lägenheter utifrån sådant som "utländskt" namn, en brytning eller för att de tillhör en viss grupp. Särskilt utsatta är romer.

Ska stadens invånare kunna få bostäder till rimliga priser måste staden medverka till att hålla kostnaderna för bostadsbyggandet nere. Staden måste också arbeta för att diskrimineringen bland hyresvärdar, såväl privata som kommunala, upphör. I en jämlik stad måste politiken ta ansvar för att *allas* rätt till bostad uppfylls.

För att staden ska kunna växa måste det finnas en stark allmännytta. Under en lång period såldes allmännyttan ut, både till privata bostadsbolag och till boende, i form av omvandlingar

till bostadsrätter. Den politiken vill vi inte tillbaka till. Allmännyttan måste skyddas, utökas och ges i uppdrag att bygga mer, och billigare. Den är en del av den grundläggande välfärden och ska inte användas för staden att tjäna pengar.

Bruksvärdessystemet med regler om skäliga boendekostnader länge skyddat hyresgäster mot ockerhyror, men systemet är under attack. Feministiskt initiativ vill förhindra att system med marknadshyror införs. Deras enda funktion är ett verktyg för segregering, eftersom de innebär att låginkomsttagare hänvisas till vissa områden och höginkomsttagare till andra. När hyrorna höjs i så kallade attraktiva stadsdelar tvingas hyresgäster med lägre inkomst att flytta, och ersätts av andra med högre inkomster så att enklaver av höginkomsttagare uppstår.

När inkomsten styr försämras valfriheten drastiskt. Många ser sig tvungna att flytta från gamla hemmakvarter när de måste byta boende. I en jämställd och jämlik stad ska invånarna ha en rimlig chans till en bostad i alla stadsdelar.

5. Fi verkar för att staden prioriterar hyresrätter och genom markanvisning och de allmännyttiga bolagen styr hur stora andelar de olika upplåtelseformerna ska ha, oavsett om det gäller nya bostadsområden eller förtätning.
6. Fi verkar för att staden tar ansvar för att bygga mer och samtidigt prioritera hyresrätter.
7. Fi verkar för att hyrorna även i nyproduktion är rimliga och bostäderna tillgängliga för alla invånare.
8. Fi verkar för att staden använder till exempel markanvisningar för att specificera krav på entreprenörer vid nybyggnad.
9. Fi verkar för en återgång till principen att mark avdelas för bostadsbyggande i form av tomträtter till hyreshus.
10. Fi verkar för att omvandlingen av hyresrätter till bostadsrätter ska upphöra.
11. Fi verkar för att allmännyttan ska öka sitt bostadsbestånd i hela staden, genom både nybyggnation och inköp av äldre fastigheter.
12. Fi verkar för att vinstkraven stryks ur stadens ägardirektiv till de allmännyttiga bostadsbolagen.
13. Fi verkar för att värna bruksvärdessystemet och för att marknadshyror inte ska införas.

Boendeformer

I en modern och växande stad behövs många slags bostäder, så att invånare med olika behov och önskemål, och i olika stadier i livet, får plats. Det ska finnas stora och små lägenheter, kollektivhus och servicehus, studentboenden och hotellägenheter. Alternativa kontraktsformer, som kompisboenden där flera personer kan stå på kontraktet, är också viktiga delar för en varierad bostadsmarknad. Det ökar möjligheterna att dela på ett boende, men gör också plats för andra familjekonstellationer än kärnfamiljen.

De allmännyttiga bostadsbolagen bör också arbeta med amnestier för andrahandsuthyrning för att på så sätt motverka otillåten uthyrning. Amnesti innebär att personer som hyr en lägenhet i andra hand utan godkännande kan anmäla sig till bostadsbolaget och då ges möjlighet att överta förstahandskontraktet.

För att alla vuxna ska ha rätt till en egen bostad till rimlig kostnad vill Feministiskt initiativ se att det utvecklas nya boende- och hyresrättsformer och moderna kooperativa bosparkassar. Det är särskilt viktigt att se till att det finns lämpliga boendeformer och bostäder för utsatta grupper, som psykiskt sjuka och nyanlända flyktingar, över hela staden.

14. Fi verkar för att staden genom markanvisningar för nybyggnation ska främja olika slags boendeformer.

15. Fi verkar för att allmännyttan till alla sina hyresgäster ska erbjuda kontraktsformer där flera personer kan stå på kontraktet, oavsett ålder.
16. Fi verkar för program för andrahandshyresamnesti i det allmännyttiga beståndet.

Bostadsförmedling och förturer

Stockholms bostadsförmedling förmedlar i dag inte främst lägenheter till dem som har störst behov av dem och fyller därför inte sitt syfte. Feministiskt initiativ ser att bostadsförmedlingen behöver förändras radikalt kring hur kötid och behovet värderas. Detta arbete ska bidra till en mindre segregerad stad och ha som mål att uppfylla det kommunala bostadsförsörjningsansvaret.

Ett stort problem i dagens välfärd är bristen på förturslägenheter, som gör att redan tidigare utsatta personer hamnar i hemlöshet. Bland dem finns de kvinnor, barn och ungdomar som lämnat våldsamma eller förtryckande hemförhållanden. (Se även *Kvinnofrid, våld mot kvinnor och våld i nära relationer*.) Förutom att de enskilda personerna drabbas skapas också en propp i systemet: när inga nya lägenheter finns blir de utsatta kvar på de skyddade boenden där de placerats av socialtjänsten, vilket gör att andra personer inte kan få samma hjälp. I förlängningen innebär det att kvinnojourer och liknande inte kan ta emot nya hjälpsökande.

Feministiskt initiativ vill göra det lättare för utsatta personer att få den trygghet som ett permanent boende är. I dag kan socialtjänsten bara begära jourlägenheter från bostadsförmedlingen, vilket är en alldeles för kortsiktig lösning. Staden måste ställa krav på både bostadsförmedlingen och allmännyttan för att få en jämn och säker tillgång till förturslägenheter. De allmännyttiga bostadsbolagen ska reservera en viss andel av sina lägenheter för förtursärenden, och när en förtursförmedling görs ska det vara med avsikten att den nya hyresgästen ska bo kvar i lägenheten permanent.

Om socialtjänsten kräver ska de allmännyttiga bostadsbolagen acceptera förtursförmedlade hyresgäster även om de inte når upp till standardkraven.

Stadens bostadssociala resurs SHIS Bostäder (Stiftelsen hotellhem i Stockholm) tillhandahåller bostäder åt invånare som inte har möjlighet att hitta en bostad. Bland dessa finns ofta barnfamiljer som tvingats lämna sin bostad efter våld i hemmet och hedersrelaterat förtryck. Behovet har länge varit större än tillgången och därför bör 10 procent av de bostäder som markanvisas förmedlas genom kommunala kontrakt av SHIS Bostäder eller de allmännyttiga bolagen.

17. Fi verkar för en omdaning av bostadsförmedlingen för att förmedlingen ska större hänsyn till de köandes verkliga bostadsbehov.
18. Fi verkar för att allmännyttans ägardirektiv anger att det ska avsättas förturslägenheter.
19. Fi verkar för att staden gör en handlingsplan för hur det långsiktiga boendet ska lösas för utsatta personer.
20. Fi verkar för att Stockholms stad upprättar ett samarbete med andra kommuner om förturslägenheter.
21. Fi verkar för att 10 procent av markanvisade lägenheter förmedlas genom stadens bostadssociala resurs.

Markpolitik

Stockholm har en lång och stolt tradition av att köpa, äga, och förvalta mark inom stadens gränser. De stora markinköpen under tidigt 1900-tal möjliggjorde stort bostadsbyggande för allmännyttan och en socialt medveten expansion. Under de senaste 50 åren har Stockholm i stället minskat sitt markinnehav och sålt exploaterbara tomter till byggbolag som arbetat för att bygga bostadsrätter och maximera vinsten.

Feministiskt initiativ ser i stället att Stockholm bör behålla ägandet av större sammanhängande marker för att även i framtiden ha rådighet över stadens expansion och kunna växa på ett välplanerat och klokt sätt. Det kan innebära att återigen upplåta mark med tomträtt även för byggnation av bostadsrätter och villor, i stället för genom försäljning. Stockholm bör återgå till en markpolitik där innehavet ökar och aktivt söka köpa mark av andra aktörer.

I dag tvingar staden genom den så kallade p-normen byggföretag att även bygga parkeringsplatser på när nya bostäder planeras. De tar stora markytor i anspråk som i stället kunde användas till butiker, parker, torg eller ännu fler bostäder. På det sättet slösas mängder av våra gemensamma tillgångar bort och bilägarna subventioneras av sina billösa grannar och hela stadens kollektivtrafikanter. Feministiskt initiativ vill slopa p-normen och låta bilismen bära sina egna kostnader. I stället ska staden genom markanvisningsavtal främja miljö-, klimat- och stadsplaneringsvänliga resvanor och mobilitetstjänster. Avtal om markanvisning är också ett utmärkt tillfälle att ställa andra krav på byggföretag. Fler exempel finns där byggbolag tagit socialt ansvar och i samarbete med arbetsförmedlingen rekryterat lokalt mot en lägre markhyra de första åren. Detta är ett arbetssätt som Feministiskt initiativ vill utveckla.

22. Fi verkar för att större sammanhängande markområden ska förbli i stadens ägo.
23. Fi verkar för upplåtelse med tomträtt ska vara regel vid nyexploatering, oavsett upplåtelseform.
24. Fi verkar för att staden ökar sitt markinnehav.
25. Fi verkar för att avskaffa p-normen.
26. Fi verkar för en utveckling av social kravställning i samband med markanvisning.

S. Djurrätt

Djur är kännande, tänkande individer, och människor har ett ansvar för att de inte kommer till skada eller utnyttjas. Våra fördomar mot och normer för djur, vare sig det är husdjur, försöksdjur eller mat, är lika allvarliga som andra diskriminerande strukturer i samhället. Mycket behöver göras på nationell och internationell nivå, men staden har makt att göra Stockholm till en djurvänlig kommun.

Vi måste i första hand informera invånarna om djurens levnadsförhållanden, vilka vardagsprodukter som innehåller animaliska ingredienser och allt vi kan göra för att förhindra att djur behandlas illa och konsumeras. I andra hand måste vi våga tillvarata djurens intressen och se djur som en värdefull del av samhället och inte som något människor kan utnyttja för sina egna intressen.

Människan har inte rätt att utrota andra varelser. Den biologiska mångfald som finns måste bevaras både här och nu och för framtiden. Det betyder till exempel att Sveriges rovdjursstam ska finnas kvar i ett livskraftigt bestånd. Att se och motverka att djur utsätts för lidande är en del i ett hållbart miljö- och djurskyddspolitiskt arbete.

1. Fi verkar för att Stockholms politiker och myndigheter samarbetar med djurrättsorganisationer för att göra Stockholm djurvänligt.
2. Fi verkar för att den djurskyddslagstiftning som finns i dag efterlevs.
3. Fi verkar för ett förbud i hela Stockholm mot djur på cirkusar.
4. Fi verkar för att det finns lättillgänglig information om djurs levnadsförhållanden i Stockholm samt animaliska produkter på internet och i det offentliga rummet.
5. Fi verkar för att djurrätt ingår som en del i undervisningen på Stockholms förskolor och grundskolor.
6. Fi verkar för att det ska finnas kvinnojourer där husdjur är tillåtna.
7. Fi verkar för att socialtjänsten i Stockholm alltid beaktar djurens förhållanden i hushållet när utredningar inleds, även vid en förhandsbedömning.
8. Fi verkar för att medarbetare inom socialtjänsten utbildas i djurrätt och djurs levnadsvillkor.

T. Kultur

Precis som feminismen vill bekämpa konservativa ideal om identitet som enhetlig och stabil, ska en feministisk kulturpolitik verka för att låta kulturen vara mångtydig och föränderlig. Att avgränsa ett begrepp som "kultur" till ett politikområde är varken enkelt eller självklart. I bred bemärkelse omfattar det allt som har att göra med hur människor lever och ser på världen. Likväl är kulturpolitiken ett avgränsat område, som utgår från ett estetiskt kulturbegrepp och som innefattar en mängd frågor som är fundamentala för en levande demokrati. I sin bästa form är kulturens politikområde ett fält för öppensinnade processer och möten mellan kunskaper och kvaliteter, erfarenheter och uttryck. Men det är också ett fält som i hög grad genomsyras av segregering och maktstrukturer, som kan bygga exkluderande och homogena rum och (åter)skapa diskriminering och marginalisering. Att Stockholm är en segregerad stad återspeglas tydligt inom kulturområdet, inte minst i frågor som vilka som har tillgång till kulturens rum och vilka berättelser som får ta plats på stadens scener och museer.

En feministisk och antirasistisk kulturpolitik ska verka för ett demokratiskt, jämlikt och inkluderande kulturliv. Kulturen ska ge utrymme för en mångfald av idéer och möjlighet till både identifikation, överskridande och olikhet. Vår politik bygger på kunskap om kulturernas och människors grundläggande interaktion, rörlighet och sammanblandning. Feministiskt initiativ utgår från alla människors rätt till medskapande och deltagande, liksom en demokratisk fördelning av resurser oberoende av kön, klass, föreställningar om ras/etnicitet, sexuell läggning, funktionalitet, religion eller trosuppfattning, könsuttryck, könsidentitet, ålder eller medborgarskap.

Feministiskt initiativs övergripande kulturpolitiska mål i Stockholms stad

Fi ska inom alla kulturpolitiska områden verka för:

1. att kulturlivet stärks och fler platser skapas för kulturella uttryck, inte minst utanför Stockholms innerstad
2. att förverkliga en reell och fördjupad demokratisering av kulturlivets alla deltagande och utövande aspekter, inflytande och resursfördelning
3. att främja en mångfald av konstnärliga kvaliteter och verksamheter
4. att principen om en armlängds avstånd alltid efterföljs av politiker för att säkerställa den konstnärliga friheten
5. att samordnade satsningar görs inom hela kulturområdet och civilsamhället för att fånga upp nyanlända kulturarbetare
6. att kulturplaner och kulturstrategier tillämpar genusbudgetering och en intersektionell analys av hur medlen fördelas
7. att arvoderade referensgrupper bestående av kulturarbetare finns för att bidra med kompetens i bedömningar kring hur medel ska fördelas, samt delta i utformningen av kulturplaner och strategier. De ska ha jämlik och jämställd representation.

Feministiskt initiativ Stockholm har ett separat kulturpolitiskt program med politik kring bland annat kultur för alla, konstnärlig frihet, gränsöverskridande kultur, kulturarbetares villkor, det civila samhället, en social kultur, kulturhus, öppna samlingslokaler, det offentliga rummet, Stockholms stadsbibliotek, Kulturskolan och El Sistema.

U. Miljö och klimat

Vi har bara en jord, men lever som om vi hade fyra planeter. Den senaste forskningen visar att uppvärmningen av jordklotet går mycket fortare än vad vi tidigare har trott. Stockholms stad måste öka tempot i sitt klimatarbete. Vi har inte tid att vänta.

Under det senaste decenniet har mycket ansvar för miljöarbetet lagts på individen, vi ska sopsortera, byta till led-lampor och köpa ekologisk mat. Många människor är frustrerade över att politiker inte tar klimatarbetet på större allvar. Det kan inte vara upp till var och en att rädda miljön. Miljöpolitiken måste gå från att vara individens ansvar till att bli en kollektiv angelägenhet. Därför vill Feministiskt initiativ skruva upp tempot i klimatarbetet genom fler lösningar på strukturnivå, det gemensamma, där vi kan göra mycket och det ger stor effekt. Vi ser ingen skillnad på kommunalt drivna verksamheter eller de som drivs av privata aktörer, vår klimatpolitik gäller alla. Vi ser att stenhård klimatpolitik och välfärd kan gå hand i hand.

Vi står inte utanför naturen och kan inte tänka på miljöanpassning som ett val som går att vara för eller emot. Stockholms stad marknadsför sig som "Capital of Scandinavia". Att vara Skandinaviens huvudstad förpliktigar att ligga i framkant med klimatarbetet, vara uppfinningsrik och arbeta proaktivt. Det är dags att vi tar klivet från att miljö ska vara ett individuellt val till att vi tar ett kollektivt ansvar med kraftfulla politiska åtgärder.

Klimaträttvisa

Miljömässig hållbarhet är en förutsättning för en hållbar ekonomisk utveckling, demokratisk utveckling, ett jämlikt samhälle, fattigdomsminskning och för att nå de globala målen. De utsläpp som vi i Stockholm är ansvariga för stannar inte lokalt. Vi tillhör världens allra rikaste och mest välmående regioner. Vår konsumtion ger upphov till betydande miljöproblem och utsläpp i andra delar av världen, genom produkternas livskedja hela vägen från utvinning av naturresurser till avfallshantering.

Alla våra aktiviteter har effekter såväl lokalt som regionalt och globalt; de direkta effekterna är de utsläpp som sker inom stadens gränser medan de indirekta är de utsläpp och avfall som sker till andra områden och andra delar av världen till följd av vår konsumtion. Klimatkrisen har en tydlig koppling till mänskliga rättigheter, eftersom det slår olika hårt mot olika länder, om man till exempel har tillgång till rent vatten och mat. Det finns även tydliga kopplingar till genus vilka som åker kollektiv och vilka som kör bil, på samma sätt finns det tydliga mönster när det gäller konsumtion och socioekonomisk status. Feministiskt initiativ har ett feministiskt perspektiv på klimathotet och tar tydligt ställning för att klimat och jämlikhet går hand i hand.

Maten

Våra matvanor spelar en viktig roll i klimatkrisen. Enligt Naturvårdsverket står den svenska livsmedelshanteringen för cirka 50 procent av den totala övergödningen och 25 procent av vår totala klimatpåverkan. År 2015 var mängden matavfall i Sverige 720 000 ton. Det motsvarar cirka 74 kilo per person. Mängden matavfall i soppåsen minskar något men fortfarande utgörs en stor del av matavfallet i av matsvinn, det vill säga mat som kunde ha ätits.

I Stockholms kommuner samlades 52 000 ton matavfall in under 2016, men det är bara 20 procent av den totala mängden matavfall. Längs hela vägen från jord till bord slängs mat i onödan. Mat kastas i hemmen, på restauranger, i storhushåll, på förskolor och skolor, inom vården, äldreboendena och i livsmedelsbutiker. Var femte matkasse kastas och varje person kastar cirka 74 kilo ätbar mat varje år.

I Italien och Frankrike har politikerna beslutat att inget matsvinn får förekomma för butiker och restauranger. På samma sätt behöver Stockholm stad gå i bräschen för att all offentlig verksamhet, restauranger och affärer ska använda all mat. Flera mataffärer har redan bestämt att de ger bort gratis matkassar till de som behöver istället för att kasta mat som inte går att sälja. Nordens första social supermarket har öppnat i Stockholm, där mat som är ätbar men skulle ha slängts säljs till en billig penning.

En viktig pusselbit som också behöver inkluderas är vilken mat vi äter. Den globala kött- och mejeriproduktionen påverkar klimatet mer än vad bilar, flygplan, båtar och lastbilar gör – tillsammans. Konsumtionen av kött är därför oavsett var och hur köttet produceras förknippat med stor klimatpåverkan. Därför är en nyckel till en klimatsmart stad att öka andelen vegetarisk mat i stadens verksamheter. Vi behöver gå ifrån att kött är en del av varje måltid till att se kött som ett tillbehör. Därför menar vi att vi behöver köttmåndag i stället för köttfri måndag i våra verksamheter. En dag i veckan kan vi äta kött, de andra dagarna behöver vi äta vegetariskt.

1. Fi verkar för att matsvinn inte ska förekomma i staden, vare sig i de egna verksamheterna eller i livsmedelsbutiker och restauranger.
2. Fi verkar för köttmåndag i alla stadens verksamheter.
3. Fi verkar för att stadens verksamheter ska köpa in mer lokalt producerade livsmedel.
4. Fi verkar för att öka andelen ekologisk mat i stadens verksamheter.
5. Fi verkar för att Stockholm diplomerar som Fairtrade City, som är en certifiering för rättvis handel och etisk upphandling och konsumtion.

Maskinerna, bilar och transporter

Vi behöver ställa om från fossila bränslen till att använda miljövänlig el i mycket större utsträckning. För att det ska bli enklare för dem som har elbilar behöver vår stad fler laddstationer. Men framförallt måste resor lösas genom ambitiös kollektivtrafik och utbyggda nätverk av säkra cykelvägar. Den höga boendetätheten i Stockholm gör det möjligt att organisera resandet genom effektiva, kollektiva lösningar, som kan kombineras med gång- och cykeltrafik (se även *Trafik*). På så sätt kan fler människor transporteras med lägre utsläpp och i det långa loppet till lägre kostnader.

I dagsläget dör folk i förtid i vår stad på grund av luftföroreningar. Luftföroreningar gör även att människor blir trötta och får koncentrationssvårigheter, och därför behöver vi renare luft i vår stad. Förutom utsläpp från bilar och andra transporter så kommer en del av utsläppen från den mängd maskiner som används vid park- och grönyteskötsel: lövblåsar, gräsklippare, häcksaxar och trimrar. Stockholms stad behöver ställa krav på entreprenörerna att de istället för bensin går över till att använda eldrivna maskiner. Detta påverkar även bullret i staden och de anställdas hälsa eftersom elmaskiner är mycket lättare att bära och inte släpper ut farliga avgaser som den som arbetar och vi alla tvingas att andas in.

6. Fi verkar för bättre luft i Stockholm.
7. Fi verkar för att staden upprättar fler laddstationer för elbilar.
8. Fi verkar för att maskiner som används vid skötsel av grönytor ska vara eldrivna.
9. Fi verkar för att kommunens verksamheter ska köpa in el från förnybara energikällor.
10. Fi verkar för en fullständig konsumtionsbaserad utsläppsredovisning där Stockholms samlade påverkan räknas in, även de även utsläpp som äger rum utanför stadens gränser.
11. Fi verkar för klimatupprustning av de allmännyttiga bostadsföretagens bestånd.
12. Fi verkar för högre krav på energieffektivitet inom alla stadens verksamheter.
13. Fi verkar för att målet ett fossilbränslefritt Stockholm ska uppfyllas senast år 2025.
14. Fi verkar för att stadens verksamheter ska vara fossilbränslefria senast 2020.
15. Fi verkar för fortsatta satsningar på biobränslen och biodrivmedel.
16. Fi verkar för att Bromma flygplats avvecklas.

Grönytor och stadsodling ska komma närmare

Vi behöver öka ytorna med växter i vår stad eftersom växter tar upp koldioxid. Även här har Frankrike gått i bräschen och beslutat att vid all nyproduktion ska hustaken antingen vara täckta av solceller eller vara växttak. I Stockholm skulle detta kunna genomföras som solceller på alla nybyggda tak och där det är mer skuggigt kan det vara växttak. I Järva har Svenska Bostäder och Familjebostäder visat att det går utmärkt att ha solceller på sina hustak, flera byggbolag arbetar även med att anlägga sedumtak på alltifrån cykelhus till bostadshus.

Feministiskt initiativ vill att naturen ska flytta närmare stockholmare, vi vill att grönytorna kring bostäder ska blomstra och vara planerade och anlagda med ett växtval som gynnar biologisk mångfald, inte bara bestå av gräsmatta och buskar. Den lokala miljön och naturen är viktig för att vi ska må bra och kunna koppla av. För att alla ska få ta del av vårt vackra Stockholm måste tillgängligheten till naturområden öka. Det ska vara möjligt att nå vatten, skog och andra naturmiljöer med kollektivtrafik, och för alla människor med eller utan funktionsvariation.

Stadsodling är en viktig del i staden. Vi vill utveckla stadsodlingen och göra den tillgänglig för alla, med eller utan funktionsvariation, till äldre i närheten av där de bor och till barn i våra förskolor och skolor. Stockholms stad behöver engagera de yngsta i miljöarbetet. Lika självklart som att förskolorna lär barnen att sopsortera och att vädra klimatsmart lika självklart ska alla förskole- och skolbarn få lära sig om odling. I framtiden behöver mer mat vara närproducerad och att likt i England införa "garden schools" för de yngsta är en investering för framtiden. Att få odla sin egen tomat ger en helt annan förståelse för miljön, än att gå och köpa en tomat i affären.

Feministiskt initiativ ser vattnets betydelse som bärande för allt levande och därmed är vattenmiljöer och vattenkvalitet av största vikt. Stockholm har ett stort ansvar för situationen i Östersjön. Tillsammans med de andra stora städerna behöver vi öka takten för att förbättra miljösituationen i Östersjön.

17. Fi verkar för att öka andelen ytor med växter vid bostäder för att främja biologisk mångfald.
18. Fi verkar för att öka tillgängligheten till naturen inom Stockholms stad.
19. Fi verkar för att alla förskolor och skolor får tillgång till stadsodling.
20. Fi verkar för att äldre och människor med olika funktionsvariationer får tillgång till stadsodling.
21. Fi verkar för att öka takten med arbetet att stoppa utsläpp i Mälaren och Östersjön.
22. Fi verkar för att säkra kvaliteten i dricksvattentäcker.
23. Fi verkar för att öka insatserna för att bevara och restaurera vattendragen i Stockholm.

Avfall och skräp – en resurs

En viktig del av klimatarbetet handlar om att ta hand om vårt avfall och se det som resurser som går att återvinna. I dag ses avfall fortfarande som skräp som ska slängas bort. Men det finns inget "bort", allt avfall hamnar någonstans. Om vi inte tar hand om vårt avfall får någon annan göra det. Avfall som exporteras är ett stort problem, särskilt om det är farligt avfall. Staden måste ha kontroll över avfall som skickas utomlands och inget avfall ska få exporteras om en fungerande behandling inte kan garanteras. Särskilt viktigt är att inget avfall ska exporteras för att förvaras på en soptipp i något annat land.

För stadens invånare är det nödvändigt att sopsorteringen är lättillgänglig. Det ska vara enkelt att källsortera och lämna sitt avfall, oavsett funktionalitet eller tillgång till bil eller annan transport. Det innebär att källsortering behövs i direkt anslutning till bostaden och att miljöstationer för farligt och avfall som lampor, batterier och kemikalier samt återvinningsstationer måste finnas i närmiljön i tillgängliga utrymmen. Det är också viktigt att det finns tillgänglig information om avfallshanteringen på alla språk som talas i staden.

24. Fi verkar för minskad plastpåseanvändning.
25. Fi verkar för att allt avfall ska källsorteras och återvinnas.
26. Fi verkar för att sopsortering, inklusive sortering av matavfall, ska finnas i nära anslutning och i tillgängliga utrymmen till alla bostäder.
27. Fi verkar för att inlämningsstationer för farligt avfall ska finnas i tillgängliga utrymmen i närmiljön.
28. Fi verkar för att smink, gamla läkemedel och kemikalier ska sopsorteras för vattnets skull.
29. Fi verkar för att information om avfallshanteringen ska vara tillgänglig i alla bostadshus och finnas på alla språk som talas i staden.
30. Fi verkar för att hämtning av matavfall ska vara avgiftsfritt.
31. Fi verkar för att staden inte exporterar avfall till soptippar i andra länder.
32. Fi verkar för att minska momsens på varor som är producerade med återvunnet material.